

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: «Управління економічними ризиками на підприємстві
ТОВ «Фастмапл»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0728-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування

освітня програма фінанси і кредит
спеціалізації Банківська справа

В.В. Борздов

Керівник к.е.н., ст. викладач Куліш Д.В.

Рецензент д.е.н., професор Череп А.В.

Запоріжжя – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит
Спеціалізація Банківська справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2019 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Борздову Віктору Вікторовичу

1. Тема роботи: «Управління економічними ризиками на підприємстві ТОВ «Фастмапл»
керівник роботи: Куліш Д.В., к.е.н., ст. викладач
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1111-с.
2. Строк подання студентом роботи: 2 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл», Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): провести дослідження теоретичних основ структури власного капіталу комерційного підприємства; провести комплексну оцінку фінансового стану товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл»; на підставі комплексного аналізу фінансової діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл» розробити заходи щодо підвищення ефективності управління власним капіталом суб'єкта господарювання.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 12 рис., 14 табл. і 18 формул.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Кисільова І.Ю., к.ф.-м.н., доцент	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Кисільова І.Ю., к.ф.-м.н., доцент	06.09.2019 р.	06.09.2019 р.
3	Кисільова І.Ю., к.ф.-м.н., доцент	04.10.2019 р.	04.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 27 червня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 05.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	06.09.2019 р. – 03.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	04.10.2019 р. – 07.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	08.11.2019 р. – 21.11.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	22.11.2019 р. – 29.11.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	02.12.2019 р.	виконано

Студент _____ В.В. Борздов
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Д.В. Куліш
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.В. Линенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 99 с., 12 рис., 14 табл. 76 джерел.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл».

Метою кваліфікаційної роботи є розробка заходів щодо покращення фінансових результатів комерційного підприємства шляхом впровадження ефективної політики управління власним капіталом товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл».

Завдання: 1) провести дослідження теоретичних основ класифікації економічних ризиків господарського товариства; 2) провести системний фінансовий аналіз комерційної діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл»; 3) розробити комплекс заходів, що забезпечує реалізацію стратегії підвищення ефективності інвестування і зниження економічних ризиків підприємства.

Методи досліджень: порівняння, аналіз і синтез, індукції та дедукції, моделювання.

Одержані результати та їх новизна: полягає в розроблених науково-методичних рекомендаціях, спрямованих на мінімізацію економічних ризиків, які можуть виникнути у процесі господарської діяльності комерційних підприємств.

Виконано фінансовий аналіз господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Фастмапл». Досліджено вітчизняну законодавчу базу України, що регулює економічну діяльність господарських товариств. На підставі проведеного аналізу отримана економічна модель формування стратегії ризик-менеджменту, яка дає можливість визначати ключові параметри стратегічного розвитку підприємств машинобудівної галузі в умовах економічної нестабільності.

РИЗИК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ, , ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО, ПРИБУТОК.

SUMMARY

Qualification work: 99 pp., 12 figs., 14 tables. 76 sources.

The object of the study is the financial and economic activities of FastmapLtd.

The purpose of the qualification work is to develop measures to improve the financial results of a business enterprise by implementing an effective equity management policy of a limited liability company Fastmapl.

Objectives: 1) to carry out research of theoretical bases of classification of economic risks of a business society; 2) carry out systematic financial analysis of the commercial activities of FastmapL limited liability company; 3) to develop a set of measures that ensures the implementation of the strategy of increasing the efficiency of investing and reducing the economic risks of the enterprise.

To achieve this goal, the following tasks have been solved:

- analysis of scientific works in the field of risk management;
- Investigation of the economic nature of investments;
- substantiated new methodological approaches to the business risk management process;
- detailed analysis of financial and economic and foreign economic activity of the machine-building industry;
- the mathematical model of formation of strategy of risk-management of the enterprise is developed;
- substantiated integral criterion for evaluating the effectiveness of the enterprise's investment strategy;
- a set of measures has been developed that ensures the implementation of the strategy of increasing the efficiency of investing and reducing the risks of the enterprise.

Research methods: comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, modeling.

The results obtained and their novelty: consists in the developed scientific and methodological recommendations aimed at minimizing the economic risks that may

arise in the course of business activities of commercial enterprises.

The scientific novelty of the obtained research results lies in the developed scientific and methodological recommendations aimed at minimizing the economic risks that may arise in the course of business activities of commercial enterprises.

The financial analysis of the business activities of FastmapLtd. The Ukrainian legislative framework regulating the economic activity of companies is investigated. On the basis of the analysis, an economic model of risk-management strategy formation was obtained, which makes it possible to determine key parameters of strategic development of machine-building enterprises in the conditions of economic instability.

RISK, PROFITABILITY, FINANCIAL ANALYSIS,, FINANCIAL SUSTAINABILITY, TAX LAW, PROFIT.

ВСТУП	8
1 НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ	12
1.1 Важливість оцінювання економічних ризиків	12
1.2 Теоретична база дослідження економічних ризиків	15
1.3 Базові підходи до ризик-менеджменту	25
1.4 Особливості вітчизняних економічних ризиків	28
Висновки до розділу 1	32
2 ФІНАНСОВИЙ СТАН ТОВ «ФАСТМАПЛ»»	34
2.1 Характеристика ділової активності ТОВ «ФАСТМАПЛ»	34
2.2 Показники операційної діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ»	47
2.3 Індикатори прибутковості ТОВ «ФАСТМАПЛ»	55
Висновки до розділу 2	68
3 ПРОГРАМА МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПРИ ІНВЕСТУВАННІ НА ТОВ «ФАСТМАПЛ»	71
3.1 Ідентифікація економічних ризиків на підприємстві.	71
3.2 Систематизація і аналіз ризиків ТОВ «ФАСТМАПЛ»	74
3.3 Розробка ефективної моделі інвестування з мінімізацією ризиків для ТОВ «ФАСТМАПЛ»	82
Висновки до розділу 3	94
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТОВНИХ ДЖЕРЕЛ	100
ДОДАТКИ	106

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається структурної фінансовою кризою в Україні яка призвела до негативного впливу на майже усі галузі народного господарства. Ризик властивий будь-якій сфері людської діяльності, що пов'язане з безліччю умов і факторів, які впливають на позитивний результат прийнятих рішень. Фактор ризику може виникнути і виявляти свій вплив на будь-яке підприємство, незалежно від ступеня його стійкості на ринку. У цей час, у період світової економічної кризи, ситуація ускладнюється в багато разів. У кризових умовах у підприємства велика ймовірність виявитися банкрутом; погіршуються умови й можливості для нормального виробництва, збутової діяльності, фінансових операцій і інших найважливіших аспектів роботи будь-якого промислового підприємства. Виникає безліч ризиків, різноманітних по змісту, джерелам прояву, величині ймовірності і розміру можливих втрат і негативних наслідків для підприємства. У такій ситуації традиційні методи менеджменту не дають реального ефекту, оскільки орієнтовані на нормально функціонуючі на ринку підприємства. Таким чином, розробка ефективної стратегії ризик – менеджменту є особливо актуальною в сучасних кризових умовах.

Мова йде про недостатню вивченість і про те, що на етапі економічної кризи ринкових відносин управління ризиками стає обов'язковим елементом діяльності підприємств різних форм власності. Сьогодні успіх більшості підприємств залежить від того, наскільки вони правильно будуть орієнтуватися в обставинах, що склалися, як точно зможуть передбачити появу негативних факторів і ризиків у їхній діяльності. Слід визнати, що ризик є невід'ємною частиною економічного життя, і його ігнорування в процесі здійснення господарської діяльності значно знижує конкурентоспроможність підприємств, потенціал їх життєздатності в умовах мінливого зовнішнього середовища, що постійно породжує ризикові ситуації. Зміни в мікро- і

макроекономічному середовищах функціонування промислових підприємств вимагають освоєння нових сучасних методів управління ризиками, оскільки більшість раніше успішно функціонуючих підприємств перебувають у стані кризи, з причин нестачі знань в області ризикології й ризик-менеджменту [6, с.14].

Нормативно-правова база:

1. Податковий Кодекс України;
2. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність";
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій;
4. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: Державна податкова адміністрація України.
5. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій.

Теоретичні відомості і практичні методики з аналізу й обліку факторів ризику у бізнесі, а також засобах їх зниження в вітчизняній та зарубіжній літературі, що наведено, викладено недостатньо.

Засновниками класичної теорії ризику були Дж. Мілль і Н. Сеніор. Неокласична теорія економічного ризику була розроблена у 20-30 роках ХХ столітті економістами А. Маршалом і А. Пігу.

Перелік джерел з питань управління в ситуації ризику у вітчизняній літературі практично відсутній, фундаментальних досліджень за сутністю немає. Аналіз економічної літератури, присвяченої проблемі ризику, таких авторів, як: В. Абчук, А. Альгін, В. Вітлинський, О. Осипов, Б. Райсберг, С. Валдайцева, показують, що серед досліджень немає єдиної думки відносно визначення підприємницького ризику [10, с.310], [28, с.32].

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є господарська діяльність комерційного підприємства в умовах фінансової кризи.

Предметом дослідження є вплив факторів ризику на ефективність фінансово-господарчої й інвестиційної діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ».

Метою роботи є розробка комплексної інвестиційної стратегії і мінімізацію ризиків ТОВ «ФАСТМАПЛ».

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішені наступні завдання:

- виконаний аналіз наукових праць в області управління ризиком;
- досліджено економічну сутність інвестицій;
- обґрунтовані нові методологічні підходи до процесу управління підприємницьким ризиком;
- здійснений детальний аналіз фінансово-господарчої й зовнішньоекономічної діяльності підприємства машинобудівної галузі;
- розроблена математична модель формування стратегії ризик-менеджменту підприємства;
- обґрунтований інтегральний критерій оцінки ефективності стратегії інвестування підприємства;
- розроблений комплекс заходів, що забезпечує реалізацію стратегії підвищення ефективності інвестування і зниження ризиків підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в розроблених науково-методичних рекомендаціях, спрямованих на мінімізацію економічних ризиків, які можуть виникнути у процесі господарської діяльності комерційних підприємств.

Методи дослідження.

Дослідження кваліфікаційної роботи засновані на роботах вітчизняних і закордонних вчених. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів, прийомів і принципів, а саме:

- економіко-статистичний (аналіз стану й перспектив розвитку підприємства в умовах ризику);
- аналітичний і логічний (виявлення теоретико-методичних проблем управління ризиками);

- системного, техніко-економічного аналізу й економіко-математичні методи (розробка рекомендацій з удосконалення методики оцінки ефективності заходів щодо попередження й зниження рівня ризиків у господарській діяльності підприємств);
- методи кореляційно-регресійного аналізу й критерії математичної статистики (у процесі відбору факторів, які впливають на рівень виникнення ризиків у діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ»);
- методи оптимального програмування (при розробці математичної моделі оцінки й оптимізації рівня ризиків).

Теоретичне значення: отримана економічна модель формування стратегії ризик-менеджменту, яка дає можливість визначати ключові параметри стратегічного розвитку підприємств машинобудівної галузі в умовах ризику.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання підходів до формування інвестиційної стратегії і мінімізації ризиків ТОВ «ФАСТМАПЛ» на інших підприємствах галузі.

Публікації. За матеріалами дослідження подано до друку статтю «Аналіз економічних ризиків промислового підприємства» / В.В. Борздов // Збірник наукових праць за результатами науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки». – Мелітополь, Економіко-гуманітарний факультет Запорізького національного університету у м. Мелітополі Запорізької області. – 2019. – С. 92-96.

1 НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

1.1 Важливість оцінювання економічних ризиків

Інвестиції завжди орієнтовані на майбутнє і тому пов'язані зі значною невизначеністю економічної ситуації та поведінки людей. Від цього походить високий рівень ймовірності невиконання інвестиційних планів з об'єктивних чи суб'єктивних причин. Інвестиційний ризик являє собою можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків. Цей ризик необхідно оцінювати, обчислювати, описувати та планувати, розробляючи інвестиційний проект. Таким чином, реалізація поточних антикризових заходів не заперечує необхідності розробки як перспективної стратегії економічного росту промислового підприємства, так і довгочасної стратегії ризику-менеджменту.

"Ризик", "діловий ризик", "обґрунтований ризик", "необхідний ризик" — це поняття, які все частіше й частіше використовуються в нашому побуті. І, якщо раніше це носило більш дискусійний характер, те сьогодні — це вже реальність, об'єктивна необхідність ділової людини, сучасного бізнесу й підприємницької діяльності. Кожна ділова людина зобов'язана чітко і ясно розуміти суть ділового ризику, звикати до такого поняття, приймати як неминучий атрибут ринкової економіки.

В умовах ринкових відносин проблема оцінки ризиків у фінансово-господарчій діяльності підприємств здобуває самостійне теоретичне й прикладне значення як важлива складова частина теорії й практики управління. Проблема управління ризиками й подолання невизначеності існує в будь-якому секторі економіки, що пояснює її постійну актуальність. Будь-який суб'єкт економіки на будь-якому її рівні неминуче зустрічається з неординарними ситуаціями, незапланованими а

бо непередбаченими подіями, на які необхідно адекватно реагувати, щоб не зазнати збитків.

За всіх часів економічний прогрес, успіх ділових людей залежав від готовності йти на ризик. І не випадково, керівник, що уникає прийняття ризикованих рішень, вважається небезпечним для організації, прирікаючи її на застій. Якщо менеджер не робить помилок, то він характеризується як людина, не схильна до творчого пошуку нестандартних шляхів і засобів реалізації завдань [36, с.17-20].

Рішення, які здатні забезпечити високі результати, є, як правило, і самими ризикованими. З більшим ризиком пов'язана найбільша надія на успіх. Великий успіх без ризику — це утопія. Тим самим, попередньо, ризик служить породженням невизначеності підлягаючих розв'язанню завдань.

Робота підприємств в умовах ринкової економіки пов'язана з багатьма труднощами, критичними ситуаціями, та й принципи, що становлять основу підприємництва й, зокрема, воля у виборі виду діяльності й самостійність в управлінні є причиною виникнення ризику при функціонуванні господарюючих суб'єктів. В умовах ринкової економіки всякий вибір доводиться робити за недостатності інформації, коли немає бажаної ясності відносно факторів, що формують ситуацію й результат прийнятого рішення. Існує невизначеність, яка викликана безліччю змінних, контрагентів і осіб, поведінку яких не завжди можна передбачити із прийнятною точністю.

Ризик у підприємницькій діяльності, бізнесі має цілком самостійне теоретичне й прикладне значення як важлива складова частина теорії й практики управління, особливо якщо врахувати малу вивченість цієї дуже серйозної проблеми.

Незважаючи на те, що питанням ризику в підприємницькій діяльності на сьогоднішній день приділяється вже більша увага як у спеціальній літературі, наукових дослідженнях, так і на практиці, проблема ризику в управлінській діяльності залишається досить складної й недостатньо вивченою.

Аналіз літератури, яка присвячена проблемі ризику, показує, що це питання є досить актуальним і розглядається різними вченими, однак, на великий жаль, ніхто із учених цієї галузі поки ще не розробив комплексного підходу до вироблення стратегії ризик-менеджменту стосовно виробничих підприємств, що спричиняє великі труднощі на шляху їх ефективного розвитку й функціонування. Значна частина робіт присвячена лише теоретичним дослідженням і розробкам методів вимірювання рівня ризику в банківській діяльності, в галузі фінансів, страхування і інвестицій і в деяких інших специфічних галузях. Проте, відчувається дефіцит робіт, які присвячені питанням комплексного управління ризиками у виробничо-господарській діяльності.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність дослідження підприємницького ризику й розробки комплексної стратегії ризик-менеджменту, яка зможе посприяти підйому ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств на всіх рівнях економіки.

Проблема ризиків у ринковій економіці стає усе більш актуальною. Як показує досвід розвинених економічно країн, у цей час без обліку ризику при прийнятті управлінських рішень уже не обійтися. Ігнорування цього може стати гальмом розвитку конкретної фірми, компанії, підприємства й усієї національної економіки. Підприємствам слід не уникати ризику, а вміти керувати ним. Адже не даремно одне з головних правил фінансово-господарчої діяльності говорить: « не можна уникати ризику, необхідно його передбачити, прагнучи знизити до можливо більш низького рівня».

Розглядаючи сутність і зміст ризику, зараз уже немає необхідності доводити, що успіх підприємця, бізнесмена, менеджера в значній мірі залежить від розуміння відношення до ризику. Неминучість появи ризикових ситуацій змушує підприємців виробляти певну стратегію поведінки й застосовувати на практиці спеціальні протиризикові заходи, які дозволяють мінімізувати збитки й уникати ризикових ситуацій. Тому дана проблема викликає особливий інтерес і заслуговує всебічного вивчення.

На сьогодні немає однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним ігноруванням його нашим господарським законодавством у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. Крім того, ризик - це складне явище, що має безліч незбіжних, а іноді протилежних реальних основ. Це обумовлює можливість існування декількох визначень поняття ризику з різних точок зору різних учених [43, с.59].

1.2 Теоретична база дослідження економічних ризиків

Криза й ризик, обумовлений невизначеністю внутрішнього середовища підприємства й зовнішнього середовища, нерозривно пов'язано один з одним. Обумовлена кризою помилкова орієнтація розвитку промислових підприємств на короткострокові програми розвитку у своїй основі не здатна забезпечити економічний зріст, оскільки спрямована винятково на локалізацію втрат у період кризи. Таким чином, реалізація поточних антикризових заходів не заперечує необхідності розробки як перспективної стратегії економічного росту промислового підприємства, так і довгочасної стратегії ризику-менеджменту.

"Ризик", "діловий ризик", "обґрунтований ризик", "необхідний ризик" — це поняття, які все частіше й частіше використовуються в нашому побуті. І, якщо раніше це носило більш дискусійний характер, те сьогодні — це вже реальність, об'єктивна необхідність ділової людини, сучасного бізнесу й підприємницької діяльності. Кожна ділова людина зобов'язана чітко і ясно розуміти суть ділового ризику, звикати до такого поняття, приймати як неминучий атрибут ринкової економіки.

В умовах ринкових відносин проблема оцінки ризиків у фінансово-господарчій діяльності підприємств здобуває самостійне теоретичне й прикладне значення як важлива складова частина теорії й практики управління. Проблема управління ризиками й подолання невизначеності існує

в будь-якому секторі економіки, що пояснює її постійну актуальність. Будь-який суб'єкт економіки на будь-якому її рівні неминуче зустрічається з неординарними ситуаціями, незапланованими або непередбаченими подіями, на які необхідно адекватно реагувати, щоб не зазнати збитків.

За всіх часів економічний прогрес, успіх ділових людей залежав від готовності йти на ризик. І не випадково, керівник, що уникає прийняття ризикованих рішень, вважається небезпечним для організації, прирікаючи її на застій. Якщо менеджер не робить помилок, то він характеризується як людина, не схильна до творчого пошуку нестандартних шляхів і засобів реалізації завдань [36, с.17-20].

Рішення, які здатні забезпечити високі результати, є, як правило, і самими ризикованими. З більшим ризиком пов'язана найбільша надія на успіх. Великий успіх без ризику — це утопія. Тим самим, попередньо, ризик служить породженням невизначеності підлягаючих розв'язанню завдань.

Робота підприємств в умовах ринкової економіки пов'язана з багатьма труднощами, критичними ситуаціями, та й принципи, що становлять основу підприємництва й, зокрема, воля у виборі виду діяльності й самостійність в управлінні є причиною виникнення ризику при функціонуванні господарюючих суб'єктів. В умовах ринкової економіки всякий вибір доводиться робити за недостатності інформації, коли немає бажаної ясності відносно факторів, що формують ситуацію й результат прийнятого рішення. Існує невизначеність, яка викликана безліччю змінних, контрагентів і осіб, поведінку яких не завжди можна передбачити із прийнятною точністю.

Ризик у підприємницькій діяльності, бізнесі має цілком самостійне теоретичне й прикладне значення як важлива складова частина теорії й практики управління, особливо якщо врахувати малу вивченість цієї дуже серйозної проблеми.

Незважаючи на те, що питанням ризику в підприємницькій діяльності на сьогоднішній день приділяється вже більша увага як у спеціальній літературі,

наукових дослідженнях, так і на практиці, проблема ризику в управлінській діяльності залишається досить складної й недостатньо вивченою.

Аналіз літератури, яка присвячена проблемі ризику, показує, що це питання є досить актуальним і розглядається різними вченими, однак, на великий жаль, ніхто із учених цієї галузі поки ще не розробив комплексного підходу до вироблення стратегії ризик-менеджменту стосовно виробничих підприємств, що спричиняє великі труднощі на шляху їх ефективного розвитку й функціонування. Значна частина робіт присвячена лише теоретичним дослідженням і розробкам методів вимірювання рівня ризику в банківській діяльності, в галузі фінансів, страхування і інвестицій і в деяких інших специфічних галузях. Проте, відчувається дефіцит робіт, які присвячені питанням комплексного управління ризиками у виробничо-господарській діяльності.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність дослідження підприємницького ризику й розробки комплексної стратегії ризик-менеджменту, яка зможе посприяти підйому ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств на всіх рівнях економіки.

Проблема ризиків у ринковій економіці стає усе більш актуальною. Як показує досвід розвинених економічно країн, у цей час без обліку ризику при прийнятті управлінських рішень уже не обійтися. Ігнорування цього може стати гальмом розвитку конкретної фірми, компанії, підприємства й усєї національної економіки. Підприємствам слід не уникати ризику, а вміти керувати ним. Адже не даремно одне з головних правил фінансово-господарчої діяльності говорить: « не можна уникати ризику, необхідно його передбачити, прагнучи знизити до можливо більш низького рівня».

Розглядаючи сутність і зміст ризику, зараз уже немає необхідності доводити, що успіх підприємця, бізнесмена, менеджера в значній мірі залежить від розуміння відношення до ризику. Неминучість появи ризикових ситуацій змушує підприємців виробляти певну стратегію поведінки й застосовувати на практиці спеціальні протиризикові заходи, які дозволяють

мінімізувати збитки й уникати ризикових ситуацій. Тому дана проблема викликає особливий інтерес і заслуговує всебічного вивчення.

На сьогодні немає однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним ігноруванням його нашим господарським законодавством у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. Крім того, ризик - це складне явище, що має безліч незбіжних, а іноді протилежних реальних основ. Це обумовлює можливість існування декількох визначень поняття ризику з різних точок зору різних учених [43, с.59].

Про важливість врахування економічних ризиків свідчить чимала увага, що приділяється даній проблемі дослідниками у високорозвинених країнах. Так, по цій проблемі "... у США видана багаточисленна довідкова література; в таких спеціалізованих журналах, як "Форчун", "Бізнес уїк", з'явилися спеціальні рубрики, присвячені проблемам обліку ризику в інвестиційній кредитній діяльності, придбанні цінних паперів.

Насамперед, необхідно відзначити, що поняття «ризик» має досить тривалу історію, починаючи з окремих ситуацій, коли його застосовували ще римські юристи. Разом з тим, найбільш активно почали вивчати різні аспекти ризику наприкінці XIX - на початку XX століття. З'явилися ряд теорій, розроблених за принципом об'єктивної відповідальності за сприяння («інтегральний ризик», «ризик незвичайних дій», «теорія професійного ризику» і ін.).

Ризик присутній і є складовим елементом будь-якої управлінської діяльності. Визнання невизначеності характеру розвитку економічних систем, розуміння й визнання того, що на заплановане економічне зростання можуть впливати випадкові фактори, які можуть затримувати очікуваний результат або змінити його зміст, ставлять як дуже важливу проблему - економічної природи ризику.

Для розуміння природи підприємницького ризику фундаментальне значення має зв'язок ризику і прибутку. Адам Сміт в «дослідженнях про

природу і причини багатства народів» відзначав, що досягнення навіть звичайної норми прибутку завжди пов'язане з більшим або меншим ризиком. Відомо, що одержання прибутку підприємцеві не гарантоване, винагородою за витрачені ним час, зусилля і здатності можуть виявитися як прибуток, так і збитки. Підприємець проявляє готовність йти на ризик в умовах невизначеності, оскільки поряд з ризиком втрат існує можливість додаткових доходів [10, с.128-133].

Й. Шумпетер у книзі «Теорія економічного розвитку» пише про те, що якщо ризики не враховуються в господарському плані, тоді вони стають джерелом, з одного боку, збитків, а з іншого — прибутків.

У рамках сьогоденного дня і вимог ринкової економіки, у західній економічній літературі виділяються дві теорії ризику:

- класична теорія ризику;
- неокласична теорія ризику.

Засновниками класичної теорії ризику були Дж. Мілль і Н. Сеніор. Розглядаючи класичну теорію ризику і вивчаючи підприємницьку діяльність, необхідно підкреслити, що в структурі підприємницького доходу виділяється відсоток від вкладеного капіталу, заробітна плата капіталіста і оплата за ризик (як відшкодування можливого ризику, пов'язаного з підприємницькою діяльністю).

Економічний ризик у класичній теорії ототожнюється з математичними очікуваннями втрат, які можуть виникнути в результаті реалізації вибраного рішення. Таким чином, узагальнюючи, можна сказати, що основними положеннями класичної теорії є визначення ризику як імовірності зазнати збитків і втрати від обраного рішення й стратегії діяльності. Ризик тут не що інше, як збиток, який наноситься здійсненням даного рішення.

Таке однобічне тлумачення сутності ризику викликало різкий осуд з боку закордонних економістів, що спричинило вироблення іншого розуміння змісту підприємницького ризику.

Неокласична теорія економічного ризику була розроблена в 20-30 роках ХХ століття економістами А. Маршалом і А. Пігу. Прихильники неокласичної теорії вважають, що підприємництво, яке функціонує в умовах невизначеності, повинне керуватися у своїй діяльності двома категоріями: розмірами очікуваного прибутку і величиною її можливих відхилень.

Поведінка підприємця згідно з неокласичною теорією ризику обумовлюється концепцією граничної корисності. Це означає, що якщо необхідно, наприклад, вибрати один із двох варіантів капіталовкладень, які дають однаковий прибуток, то вибирається той варіант, де коливання прибутку менше. З неокласичної теорії ризику випливає, що гарантований прибуток має більшу цінність навіть при наявності істотного ризику, чім очікуваний прибуток такого ж розміру, але пов'язана з можливими коливаннями. Доповнюючи неокласичну теорію, Дж. Кейнс звернув увагу на таке поняття як "схильність до ризику", тобто облік фактора задоволення від ризику приводить до висновку, що заради очікування більшого прибутку підприємець може піти на більший ризик.

Таким чином, неокласичний підхід передбачає, що ризик - це ймовірність відхилення від поставлених цілей.

Таке тлумачення, в остаточному підсумку, визначає методологічні підходи, що дозволяють аналізувати діяльність суб'єктів ринку і визначати критерії й правила, якими керуються підприємці, менеджери при здійсненні управлінської діяльності на вибір і ухваленню управлінського рішення по кожному конкретному випадку [28, с.6-8].

Необхідно підкреслити умовність поділу положень класичної й неокласичної школи. Якщо в першому випадку орієнтація враховує небезпеку зазнати шкоди, а наслідком є відхилення від поставлених цілей, то в іншому випадку основа - це досягнення мети, а одержання збитку - це наслідок відхилення від поставлених цілей.

Враховуючи характер проведених досліджень і сутність проблеми, потрібно відзначити, що нас буде цікавити визначення ризику в

управлінській діяльності, і, насамперед, необхідно розібратися в існуючих підходах, думках і оцінках.

Подальший розвиток неокласичної теорії ризику продовжили у своїх роботах угорські економісти Т. Бачкай, Д. Мессен і ін. Сутність ризику вони бачать у можливості відхилення від мети, заради досягнення якої ухвалювалось рішення.

Проблема ризику в нашій країні досить «дозріла». Однак зараз, як відзначає А. Альгін [1, с.68], перелік літератури про ризик прикро бідний, фундаментальних досліджень, по суті, немає. Справа обмежується нечисленними журнальними і газетними статтями переважно нарисового характеру. Проблема ця не одержала достатнього обґрунтування і у практичній роботі керівників.

Аналіз економічної літератури, присвяченій проблемі ризику, таких авторів, як: В. Абчук, А. Альгін, В. Вітлинський, О. Осипов, Б. Райзберг, С. Валдайцева, показує, що серед дослідників немає єдиної думки щодо визначення підприємницького ризику [10, с.310],[28, с.32]

В. Абчук і А. Альгін [1, с.76] визначають ризик як діяльність або дію по «зняттю невизначеності». Л. Растригін і Б. Райзберг [31, с.22] визначають ризик як «збиток, можливі втрати», дотримуючись тим самим класичної теорії підприємницького ризику. Інші дослідники ототожнюють ризик з можливостями матеріальних втрат, пов'язаних з реалізацією господарського, організаційного, технічного рішення, з аваріями, банкрутством підприємства, зменшенням цінності акції, і т.д.

У наукових працях І. Шумпетера і С. Валдайцева висловлюється думка, що ризик являє собою можливість відхилення від мети, заради досягнення якої ухвалювалось рішення. При цьому підкреслюється, що очікуване відхилення може мати форму можливої невдачі або ймовірності одержання більшого, ніж очікувалося, прибутку [9, с.113].

Ряд авторів, таких як, Ю. Осипов, А. Первозванський, М. Пітере визначають ризик як ймовірність досягнення бажаного результату або ймовірність розбіжності прогнозованого результату і фактичного.

Існує безліч визначень такого характеру, коли ризик визначається як діяльність, пов'язана з можливим збитком; витрати або втрати економічного ефекту, пов'язані з реалізацією певного планового варіанта в неоптимальних умовах. інший аспект - ризик визначається як діяльність у надії на успішний результат або можливість одержання додаткового виграшу.

У словнику Вебстера "ризик" визначається як "небезпека можливого збитку". Отже, ризик відноситься до можливості настання якої-небудь несприятливої події.

Можна продовжити аналіз існуючих підходів до визначення поняття "ризик". Але для даного дослідження дуже важливо розглянути зміст ризику в рамках управлінської діяльності, оскільки саме тут перебуває споконвічна крапка його виявлення. Через порушення причинно-слідчого зв'язку кожне з визначень має право на існування, і вони цілком припустимі до характеристики окремих випадків в управлінській діяльності.

Існують не тільки різні точки зору в розумінні змісту поняття "ризик", але й різні підходи з оцінки його об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Ряд таких авторів, як Н. Кривов, А. Агєєва, В. Смирнов виходять із того, що ризик - категорія об'єктивна, яка дозволяє регулювати відносини між людьми, трудовими колективами, організаціями і іншими суб'єктами громадському життю. ризик при цьому розглядається як поняття, яке являє собою «можливу небезпеку випадкової появи негативних наслідків» [23, с.88].

Позиції об'єктивної концепції розділяє також А. Собчак, який вважає, що ризик - "це завжди небезпека появи неприємних наслідків, щодо яких невідомо, настануть вони чи ні".

Досить широко освячується в літературі і суб'єктивна концепція. Найбільший внесок у її розвиток вніс В.А. Ойгензит, який виходить із того, що

ризик завжди суб'єктивний, оскільки виступає як оцінка людиною вчинку, дій, як свідомий вибір з урахуванням можливих альтернатив.

Суб'єктивна концепція зорієнтована на суб'єкт дій, ураховує можливі наслідки, вибір варіантів поведінки, що обумовлює накладення певних зобов'язань або звільнення від них. Оскільки з погляду цієї концепції визначення ризику завжди пов'язане з волею і свідомістю людини, "то ризик - це вибір варіанта поведінки з урахуванням небезпеки, погрози можливих наслідків" [17, с.201].

Таким чином, ризик завжди пов'язаний з вибором певних альтернатив і розрахунками ймовірності їх результату - у цьому проявляється його суб'єктивна сторона. Об'єктивність ризику проявляється в тому, що поняття відбиває реально існуючі явища, процеси, сторони діяльності. І що дуже важливо, ризик існує незалежно від того, усвідомлюють його наявність або відсутність, ураховують або ігнорують його.

Ризик необхідно розглядати як специфічну форму діяльності, яка реалізується суб'єктом в умовах невизначеності, і визначати його основні елементи і риси, сукупність і взаємодія яких становлять зміст цього поняття й характеризують його соціальні функції, виявляють об'єктивні і суб'єктивні причини, які і визначають існування ризику.

Люди, зайняті підприємницькою діяльністю об'єктивно діють в умовах підвищеного господарського, комерційного ризику, тому що вони змушені здійснювати самостійно додаткові витрати на організацію виробництва, збут певної продукції й працювати в умовах постійного ризику. Таким чином, під підприємницьким розуміється ризик, що виникає при будь-яких видах підприємницької діяльності, пов'язаних з виробництвом продукції, товарів і послуг, їх реалізацією; товарно-грошовими й фінансовими операціями, комерцією, а також здійсненням науково-технічних проектів [12, с.57-61].

Дослідження методів економічної оцінки ризику в сучасних умовах знайшли відбиття в роботах Д. Таганова, Б. Райзберга, П. Грабового, С.

Петрової, С. Полтавчева, К. Романової, Б. Хрусталева, С.Яровенко і інших фахівців.

Таким чином, категорію «ризик» можна визначити як небезпека потенційно можливої, імовірної втрати ресурсів або недоодержання доходів у порівнянні з варіантом, який розрахований на раціональне використання ресурсів у даному виді підприємницької діяльності, інакше кажучи, ризик — це погроза того, що підприємець понесе втрати у вигляді додаткових витрат або одержить доходи нижче тих, на які він розраховував [37, с.108-110].

Тому в цей час однією з найважливіших умов забезпечення безпеки будь-якого підприємства, орієнтованого на одержання стабільних прибутків і ефективну роботу, є управління ризиками на підприємстві. Однак для цього необхідні значні матеріальні засоби, організаційні зусилля, витрати часу і інших ресурсів, які не зможуть швидко принести прибуток підприємству. Тому найбільш доцільно здійснювати цю функцію за допомогою спеціальних методів аналізу і управління ризиком.

1.3 Базові підходи до ризик-менеджменту

Інвестиційні ризики можуть класифікуватися за сферами прояву, за формами інвестування і за джерелами виникнення. Рівень ризику визначає фінансовий стан підприємства, ефективність зовнішньоекономічних зв'язків, можливість одержання інвестиційних засобів і багато чого іншого.

Однак практика діяльності українських підприємств свідчить про те, що ризик ураховується не повною мірою, а розробкою способів його зниження практично ніхто не займається. Застосування обґрунтованих методик дозволило б менеджерам підприємств професійно управляти ризиками в системі служб і підрозділів підприємства. Відсутність точної і достовірної інформації про розміри і сфері виникнення управлінських ризиків може стати причиною відмови в наданні банківського кредиту, в іноземному партнерстві.

Це приводить до фінансових заборгованостей, грузлої ліквідності підприємств [42, с.133-134].

На сьогоднішній день в Україні немає якісно розроблених методів економічної оцінки управлінських ризиків, не використовуються повною мірою знання фахівців і експертів з ризиків. Застосування закордонних методик, розрахованих на стабільне функціонування ринкової економіки, в наших умовах дуже ускладнюється відсутністю сучасної законодавчої бази і кризовими явищами в нашій економіці.

Бажання знизити ризик приводило вчених до складної дилеми. Вона полягає в тому, що часом легше підрахувати вартість втрат від яких-небудь ризикових ситуацій, ніж оцінити і вибрати правильний метод управління ризиками.

Але, незважаючи на безліч розбіжностей, деякі дослідники цієї проблеми, такі як В.М. Чернова, К.В. Захаров, В.П. Бочарников дотримуються єдиної думки, щодо основних методів управління ризиками на рівні підприємств слід віднести такі як:

- метод запобігання ризикам або відмови від них;
- метод прийняття ризиків на себе;
- метод запобігання збиткам;
- метод передачі ризиків.

На думку К.В. Захарова [16, с.150] при виборі конкретного методу управління ризиками підприємство повинне керуватися принципом економічної доцільності, який говорить про те, що вибір того або іншого методу управління ризиком буде виправданий лише в тому випадку, якщо витрати по ньому будуть менше, чим ефект від використання цього методу. Метод запобігання ризикам або відмови від них застосовується в тому випадку, якщо у підприємства виникають великі ризики, уникнути яких буває просто неможливо - ризик банкрутства, виникнення обвинувачення в заподіянні збитку і т.п. Ці ризики можуть бути частково зменшені, але не ліквідовані повністю. Тому що зменшення таких ризиків практично не знижує

небезпеки наслідків їх реалізації, найкращим методом роботи з ними можуть бути спроби взагалі уникнути всіх можливостей їх виникнення, відхилення від таких ризиків означає, що причини виникнення великих катастрофічних для фірми збитків ліквідовані. Тому метою і суттю використання методу управління великими, можливо катастрофічними для фірми ризиками, є створення таких виробничо-господарських умов, при яких шанс виникнення подібних ризиків заздалегідь ліквідований, даний метод є найбільш простим і радикальним, тому що дозволяє повністю виключити самі несприятливі для підприємства ризики.

Прикладом використання даного методу є припинення виробництва певної продукції, відмова від сфери бізнесу, у якій такі ризики присутні, і вибір нових, у яких дані ризики відсутні. Застосовуючи цей метод управління, підприємства воліють уникати ризиків, ніж намагатися дістати прибуток.

Метод прийняття ризиків на себе є найбільш складним і тонким інструментом управління ризиками і полягає він у покритті збитків за рахунок власних фінансових можливостей підприємства. Використання даного методу виправдане в тих випадках, якщо частота настання збитків невисока і їх величина невелика, і тому вони можуть бути покриті за рахунок поточного потоку грошових надходжень.

Застосовуючи даний метод управління ризиками, підприємство залишає в себе, як правило, невеликі ризики, які можуть лише несуттєво знизити його фінансові можливості. Підприємство змушено приймати на себе такі ризики тому, що наслідки збитків по них не так великі, щоб виправдати застосування інших методів управління ризиками. Збитки при даному методі можуть покриватися або за рахунок поточного грошового потоку, або за рахунок засобів резервних фондів, спеціально створюваних для цих цілей. Взагалі, даний метод управління ризиками використовується досить часто, тому що в багатьох ситуаціях збитки настільки незначні, що підприємство може покрити їх самостійно. Метод запобігання збитків полягає в проведенні заходів, спрямованих на зниження ймовірності настання яких-небудь втрат і збитків

для підприємства. Застосування цього методу виправдане в тих випадках, коли ймовірність настання збитків досить велика і розмір можливого збитку невеликий. Саме на зниження ймовірності настання таких збитків і спрямоване застосування даного методу. А якщо ні, то, коли ймовірність реалізації ризиків висока і розмір можливого збитку також значний, то доцільніше буде використовувати метод відмови або відхилення від ризиків.

Метод передачі ризиків є найпоширенішим і означає, що одна сторона, піддана ризику виникнення збитків, знаходить партнера, який може прийняти на себе її ризик. Найпростішим методом передачі ризиків є страхування. Як тільки страхувальник сплачує страхову премію, відповідальність щодо ризику відразу ж передається страховій компанії. Крім страхування існують і інші методи передачі ризику, такі як хеджирування, оренда, укладання договорів поручництва, договорів факторингу і т.д.

Різноманіття форм, частота і вага наслідків прояву ризику, що послабляють умови стабільного господарювання, неможливість абсолютного усунення ймовірності його прояву викликають необхідність дослідження причинно-наслідкових зв'язків і шляхів зниження наслідків при настанні ризикових ситуацій. Саме для цього і необхідно застосування різних методів управління ризиками.

Усі ці методи управління ризиками, на думку В.П. Бочарникова [8, с.66], є досить ефективними. Особливо вони необхідні в тому випадку, коли підприємство виходить зі своєю продукцією на зовнішні ринки, тому що: зовнішньоекономічна діяльність є однією з найбільш підданих ризикам сфер діяльності підприємства. Особлива важливість обліку ризиків у цій області ґрунтується на тому, що під час проведення зовнішньоекономічних операцій відбувається складний процес руху значної маси грошових, товарних, матеріальних засобів, оборот юридичних документів, а також, інформаційних потоків. Це відтворює систему, критично піддану впливу багатьох факторів ризику, причому ці ризики носять більш глобальний і всеохоплюючий

характер, ніж ризики, які виникають в діяльності підприємств, що діють на внутрішніх ринках.

Тому підприємствам, щоб вижити в критичних ситуаціях, необхідно застосовувати різні методи управління ризиками і проти ризикові заходи, які будуть формувати основу стратегії ризик-менеджменту даного підприємства.

1.4 Особливості вітчизняних економічних ризиків

За умов сучасної української економіки проблема економічних ризиків є особливо гострою через нестабільність податкового режиму, падіння курсу національної валюти, низьку купівельну спроможність значної частини населення. Тому для капіталовкладників, які мають справу з вітчизняним ринком, особливо важливо ретельно обраховувати можливий вплив економічних ризиків.

У сучасних умовах підприємства зустрічаються з безліччю різних ризиків, які впливають на різні функції в його внутрішньому середовищі. Практика показує, що ресурси використовуються неефективно, коли проводяться розрізнені заходи щодо впливу на окремі групи ризиків. Ризик-менеджмент стає необхідним практично для будь-якого підрозділу підприємства, а в силу того, що підприємство - це єдина система взаємозв'язків і взаємодій, то виникає потреба в комплексному управлінні ризиком, тобто з урахуванням потреб, як окремих підрозділів, так і компанії в цілому.

На думку В. Хойера, одна з найважливіших функцій управління - створення умов, необхідних для подальшого успішного функціонування підприємства. Саме тому на підприємствах західних країн основним принципом і орієнтиром менеджменту є не максимізація прибутку, а успішне управління ризиковими ситуаціями, що в перспективі забезпечує найбільшу фінансову стійкість підприємства. Дуже прикро, що практика західних країн не знаходить відбиття в діяльності українських підприємств, де основним

принципом роботи є саме максимізація прибутку, а не облік і управління ризиковими ситуаціями [19, с.20-23].

Але, незважаючи на це, в останні роки проблемі ризиків стали приділяти більше увагу і на вітчизняних підприємствах, розробляти механізми зниження основних економічних ризиків і виробляти ефективну систему ризику-менеджменту.

Дуже розповсюдженим методом боротьби з ризиковими ситуаціями на вітчизняних підприємствах стає вироблення спеціальних протиризикових заходів.

В.В. Черкасов усі протиризикові заходи, які найчастіше застосовують у своїй діяльності виробничі підприємства поділяє на три основні групи:

- превентивні;
- обмежуючі;
- компенсуючі.

Превентивними називаються заходи, спрямовані на недопущення ризикових ситуацій. До таких заходів відносяться: удосконалювання управління виробництвом, поліпшення маркетингової діяльності, бізнес-планування, ретельний вибір постачальників матеріально-технічних ресурсів, який виключає можливість зривів у постачанні, проведення комплексу профілактичних заходів щодо попередження непередбаченого передчасного виходу технологічного встаткування з ладу і безліч інших заходів.

В управлінні ризиком ці заходи є основними, оскільки допомагають уникнути втрат, які можуть бути викликані реалізацією ризикової ситуації. Превентивні заходи є найбільш ефективними серед інших видів протиризикових заходів.

Обмежуючі протиризикові заходи - це заходи, які спрямовані на стримування розвитку ризику і зменшення величини втрат від появи ризикових ситуацій, яких не можна уникнути. Превентивні заходи є вторинними, тому що їхнім об'єктом є безпосередньо розмір втрат і збитків. До обмежуючих заходів відносяться: оптимізація товарно-матеріальних

запасів, зменшення простоїв технологічного устаткування, розробка плану дій у відповідь на зміну поведінки конкурентів на ринку, рівня цін, попиту і т.д.

Компенсуючи протиризикові заходи спрямовані на покриття втрат від ризику. Вони є третинними, тобто вступають у дію, якщо превентивні і обмежуючі заходи не дають належного результату. До них відносяться: страхування майна підприємства страховими компаніями, створення фонду самострахування, хеджування господарських операцій, установа дочірніх підприємств та інші.

Використання антиризикових заходів може здійснюватися за двома принципами:

- послідовність дій, яка передбачає таку черговість заходів: превентивні
- обмежуючі - компенсуючі;
- одночасність дій, при якій можуть застосовуватися паралельно такі заходи, як обмежуючі і компенсуючі, так і превентивні та компенсуючі.

Кожний із цих принципів використання заходів має як позитивні, так і негативні сторони. Принцип послідовності дій вимагає найменших витрат ресурсів, але він є недостатньо надійним з погляду кінцевого результату від реалізації протиризикових заходів. Застосування принципу одночасності дій обходиться підприємствам дорожче, зате рівень надійності функціонування господарської системи стає вище [39, с.75-76].

Таким чином, усі вищенаведені протиризикові заходи в значній мірі допомагають підприємствам запобігти виникненню ризикових ситуацій і знизити досить високий рівень ризику, що виникає і втрати пов'язані з ним, уникнути банкрутства підприємств. У даному розділі кваліфікаційної роботи наведені лише деякі класифікації стратегій ризику і протиризикових заходів, які застосовуються в ринковій економіці підприємствами різних форм власності, хоча їх існує нескінченна безліч. Причина цього - у багатогранності аспектів, з якими доводиться мати справу в процесі боротьби з ризиковими ситуаціями: у різноманітті форм, частоті і вазі наслідків прояву ризику і у неможливості абсолютного усунення ймовірності його прояву.

Висновки по розділу 1

Таким чином, в умовах ринку особливу значимість набуває проблема, пов'язана з ризиком у різних сферах суспільного виробництва. В таких умовах успіх підприємств залежить від того, наскільки вони правильно будуть орієнтуватися в обставинах, що склалися, як точно зможуть передбачити появу негативних факторів. Іншими словами, необхідно знати, що таке ризик, як оцінити його рівень і уникнути збитків. Крім того, діяльність підприємств України в умовах можливого виникнення ризику є досить новим явищем, мало вивченим теоретично і неопрацьованим практично.

Аналіз літератури, присвяченій проблемі ризику, показує, що це питання досить актуальне і розглядається різними вченими, однак, на великий жаль, ніхто із вчених у цій галузі поки ще не розробив комплексного підходу до формування стратегії ризик-менеджменту стосовно до виробничих підприємств, що становить більші труднощі на шляху їх ефективного розвитку і функціонування. Потрапляючи в ризикові ситуації, підприємства часто зазнають більших збитків, оскільки вони не знають як поводитися в таких ситуаціях, які заходи необхідно застосовувати для попередження ризику, як виробити ефективну стратегію ризик-менеджменту і застосувати її на практиці. Зараз, у ситуації, що склалася, кожний господарюючий суб'єкт намагається самостійно розробити комплекс протиризикових заходів і максимально обмежити себе від ризиків, але вдається це деяким. Проведене дослідження показало, що в загальносвітовій практиці відсутні комплексні стратегії управління ризиком стосовно до виробничих підприємств. Тому, в силу актуальності цієї проблеми, у даній дипломній роботі на основі детального аналізу зовнішньоекономічної і фінансово-господарської

діяльності Дніпропетровського заводу технічного устаткування розпочато спробу розробки комплексної стратегії ризик-менеджменту.

2 ФІНАНСОВИЙ СТАН ТОВ «ФАСТМАПЛ»

2.1. Характеристика ділової активності ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Товариство з обмеженою відповідальністю «ФАСТМАПЛ» - вітчизняне підприємство України, яке займається виробництвом складних виробів машинобудування і комплектуючих до сільськогосподарської техніки.

Підприємство було засновано в 2003 році і виконувало ремонтні замовлення до 2005 року. Одночасно з ремонтом освоювалися і вироблялись інші вироби для сільськогосподарської техніки. В 2007 році виробництво було розширене шляхом придбання потужностей з випуску виробів важкого електротехнічного машинобудування, низьковольтної контактної апаратури, комплексних електричних обладнань і комплектуючих виробів для сільськогосподарської техніки.

Основний профіль діяльності підприємства - виготовлення і ремонт комплектуючих до сільськогосподарської техніки, щитів управління, магнітних підсилювачів, електроприводів і т.д.

На початку своєї діяльності підприємство не мало достатніх потужностей для виходу на зовнішній ринок, але згодом воно було розширене і переоснащене і стало виходити зі своєю продукцією на зовнішні ринки і досить швидко зміцнило там свої позиції.

Профіль діяльності підприємства після реконструкції такий:

- серійне виробництво запасних частин для сільськогосподарської техніки;
- виробництво машин і механізмів сільськогосподарського призначення;
- виробництво комплектних електричних обладнань, шаф, щитів, пультів;
- виробництво металевих конструкцій;

- виробництво іншого електротехнічного обладнання.

Паралельно виконуються замовлення інших галузей промисловості і випускаються вироби спеціального призначення, які користуються попитом на зовнішніх ринках.

Продукція ТОВ «ФАСТМАПЛ» відповідає технічним вимогам, які надаються до такого виду виробів. Вироби загальнопромислового призначення поставляються в країни СНД, а також у Польщу та Румунію, а вироби спеціального призначення крім країн СНД поставляються в країни Близького Сходу.

ТОВ «ФАСТМАПЛ» у цей час бере участь, разом з рядом підприємств Дніпропетровська в реалізації програми «Комбайн», що забезпечує розробку, освоєння і серійний випуск зернозбиральної техніки. ТОВ «ФАСТМАПЛ» виготовляє для цієї техніки кабіни, системи управління різними агрегатами комбайнів, електроустаткування, а також деякі інші обладнання і елементи зернозбиральних агрегатів.

Завдяки широким можливостям виробництва, наявності великого досвіду, застосуванню новітніх технологій і ретельному добору постачальників ТОВ «ФАСТМАПЛ» випускає високоякісні вироби, що відповідають високому рівню сучасної технології. ТОВ «ФАСТМАПЛ» має багаторічний досвід роботи, має у своєму розпорядженні високопрофесійні кадри, стабільно і надійно працює на задоволення запитів своїх споживачів і впевнено дивиться в майбутнє, не дивлячись на кризову ситуацію на вітчизняному ринку. В умовах зниження попиту, підприємству вдається утримати свої позиції на зовнішніх ринках.

В довгостроковому періоді ТОВ «ФАСТМАПЛ», як і будь-яке інше підприємство, що функціонує в умовах ринкової економіки, має дві основні цілі:

- забезпечення довгострокового існування при мінімізації ризиків, що супроводжують основної діяльності підприємства;
- максимізація одержуваного прибутку.

Досягненню цих двох основних цілей підлягають усі інші цілі підприємства. В якості первинних даних для фінансового аналізу діяльності підприємства використовуємо аналітичний баланс, аналітичний рахунок результату, аналітичну таблицю фінансових потоків.

Аналіз динаміки обороту ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр. представлений таблицею 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз динаміки обороту ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014-2018 рр

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Оборот, тис.грн.	13489	31301	40046	67261	50250
Обсяг виробництва деяких видів продукції підприємства:					
Пускачі електромагнітні,	47	46	45	48	46
• Реле різні, тис. шт.	26	24	24	27	25
• Кріпильні вироби, тонн	14	16	15	14	13
• Вироби із пластмас, тонн	167	120	110	125	115

Таблиця 2.1 наочно демонструє, що при явно вираженій тенденції до росту обороту (деяке зниження у 2018 році викликане ситуацією, що об'єктивно склалася на зовнішніх ринках. Передбачається, що ця ситуація зміниться у найближчі рік-півтора), не спостерігається реального стійкого росту обсягів виробництва. Отже, ріст обороту обумовлений змінами цін на продукцію, а також коливаннями попиту на різні види продукції.

Динаміка обороту ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлена на рисунку 2.1., з нього видно, що тенденція до росту обороту явно виражена (рахуємо, що деяке зниження у 2018 році не впливає на загальну динаміку).

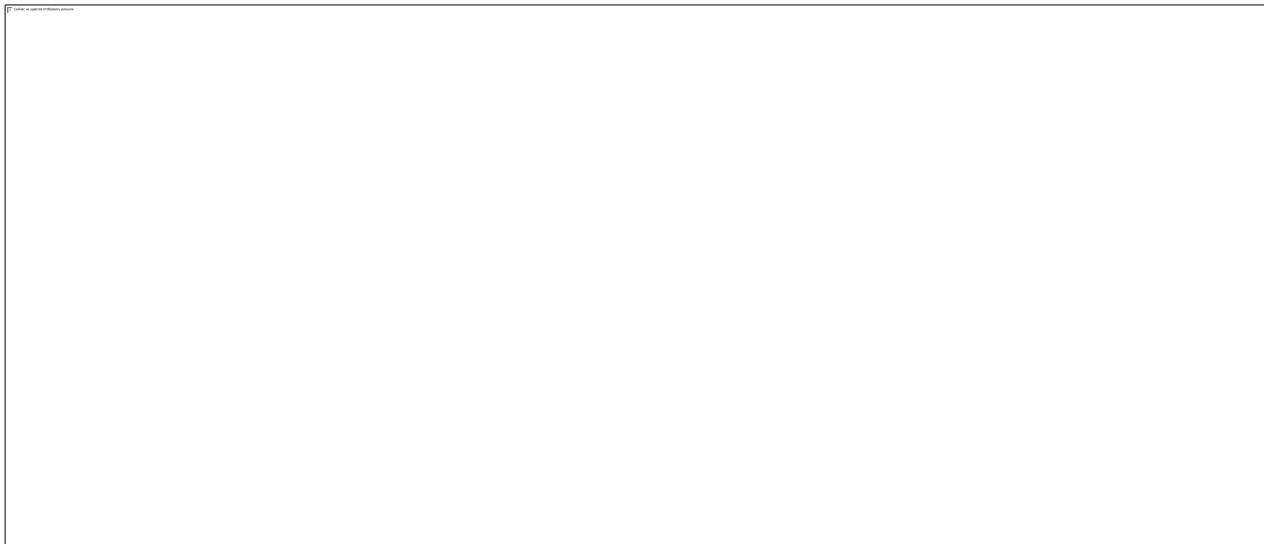

Рис.2.1 – Динаміка обороту ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 р.р.

2.2. Динаміка експорту має суттєву кореляцію з загальними обсягами реалізації ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлено в таблиці

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки експорту ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014-2018 рр

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Загальний обсяг експорту, тис.грн.	1500	4800	6900	14500	12300

Особливе значення має оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства, коли господарська самостійність і незалежність неминуче повинні привести до підвищення відповідальності і обґрунтованості прийнятих управлінських рішень. Економічне обґрунтування прийнятих рішень з управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств проводиться шляхом розрахунків показників економічної ефективності і економічного ефекту.

Частка експорту у відсотках від загального обсягу реалізації продукції ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр. представлено на рисунках 2.2. - 2.5.

Рис. 2.2 – Частка експорту ТОВ «ФАСТМАПЛ» у загальному обсязі реалізації продукції у 2015 році

Рис. 2.3 – Частка експорту ТОВ «ФАСТМАПЛ» у загальному обсязі реалізації продукції в 2016 році

Рис. 2.4 – Частка експорту ТОВ «ФАСТМАПЛ» у загальному обсязі реалізації продукції у 2017 р.

З таблиці 2.2 і рисунків 2.2-2.5 видно, що виражена тенденція до росту обороту обумовлена ще і щорічним збільшенням експорту виробленої продукції: контактної апаратури, електроприводів, друкованих плат і електростартерів на ринки країн СНД. Зниження частки експорту з 21, 6% в 2017 році до 18,3% у 2018 році визначається кризовими явищами у світовій економіці і розглядається у короткостроковому періоді. Враховуючи, що прогнозується зріст попиту на зовнішніх ринках, загальну динаміку рахуємо позитивною.

Так як ТОВ «ФАСТМАПЛ» займається тільки експортною діяльністю, то необхідною умовою для оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємства є розрахунки економічної ефективності експорту і економічного ефекту експорту.

Економічна ефективність експорту товарів знаходиться за формулою:

$$E_{ек.п.} = \frac{В_{ек. д.}}{В_{ек.д.}} \quad (2.1)$$

де:

$E_{ек.п.}$ - економічна ефективність експорту товару

$В_{ек. д.}$ - виторг від експорту товару, тис.грн.;

$В_{ек.д.}$ - повні витрати підприємства на експорт товару, тис.грн

Розрахункові значення економічної ефективності за номенклатурою експортованої продукції представлено в таблиці 2.3.

З таблиці 2.3. видно, що економічна ефективність експорту по всіх видах продукції більше одиниці, що свідчить про ефективну експортну діяльність ТОВ «ФАСТМАПЛ» і про доцільність експорту контактної апаратури, електроприводів, друкованих плат і електростартерів на закордонні ринки.

Таблиця 2.3 – Економічна ефективність експорту товарів ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2018 р.

Найменування показників	2018 р.
Економічна ефективність експорту контактної апаратури, г.о.	1,3
Економічна ефективність експорту електроприводів, г.о.	1,4
Економічна ефективність експорту печатних плат, г.о.	1,6
Економічна ефективність експорту електростартерів, г.о.	1,8

Економічний ефект експорту товарів вираховується за по формулою [30, с.108]:

$$E_{ек.п} = B_{ек.д.} - Z_{ек.д.} \quad (2.2)$$

де:

$E_{ек.п}$ - економічний ефект експорту товару;

$B_{ек. д.}$ - виторг від експорту товару, тис.грн.;

$Z_{ек.д.}$ - повні витрати підприємства на експорт товару, тис.грн.

Розрахункові значення економічного ефекту по номенклатурі експортованої продукції представлено в таблиці 2.4.

З таблиці 2.4 видно, що економічний ефект експорту з всіх видів продукції досить високий. Це свідчить про те, що підприємство одержує досить високий рівень прибутку від реалізації продукції на зовнішніх ринках (близько 5119000 грн.), не дивлячись на падіння попиту на зовнішньому ринку, і про те, що в найближчій перспективі вдасться утримати ці позиції.

Таблиця 2.4 - Економічний ефект експорту товарів ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2018 р.

Найменування показників	2018 р.
-------------------------	---------

Економічний ефект експорту контактної апаратури, тис.грн.	531
Економічна ефективність експорту електроприводів, тис.грн.	1000
Економічна ефективність експорту печатних плат, тис.грн.	1500
Економічна ефективність експорту електростартерів, тис.грн.	2088

Продукція ТОВ «ФАСТМАПЛ» користується досить високим попитом не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках, тому що має високу якість і рівень надійності, а також, у порівнянні з конкурентами, має меншу вартість. Порівнянні ціни основних конкурентів ТОВ «ФАСТМАПЛ» на аналогічну продукцію: контактну апаратуру, електроприводи та друковані плати представлено в таблицях 2.5-2.7.

Таблиця 2.5 – Порівнянні ціни на контактну апаратуру ТОВ «ФАСТМАПЛ» у порівнянні з його основними конкурентами

Найменування виробу	«ЕРА», грн./шт.	«ЕТАЛ», грн./шт.	«МОНОЛИТ», грн./шт.	«ФАСТМАПЛ» м., грн./шт.
ПМЛ-	150	153	155	148
НМЛ-	243	245	248	240
ПМЛ-	323	328	330	320

В основі конкурентної стратегії ТОВ «ФАСТМАПЛ» лежать наступні складові: зниження собівартості продукції за рахунок зниження енерговитрат; нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної апаратури; освоєння нових видів продукції; поліпшення якості продукції; сертифікація продукції за світовими стандартами.

Розглянемо більш детально базові показники, які характеризують ефективність використання активів ТОВ «ФАСТМАПЛ» (табл. 2.8)

Таблиця 2.8 – Показники, що характеризують ефективність використання активів ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр

Показники	од,вим.	Роки				
		2014	2015	2016	2017	2018

Бруто-результат Експлуатації Інвестицій (БРЕІ)	тис.грн	-7331	3576	-7284	6547	5984
Нетто-результат Експлуатації Інвестицій (НРЕІ)	тис.грн	-9568	476	- 10382	2389	2047
Обіг	тис.грн	13489	31301	40046	67261	50250
Актив	тис.грн	90332	93577	97187	89534	82136

Зовсім очевидно, що досягнення значного обороту свідчить про чималий успіх підприємства. Але якою ціною досягається цей успіх? Так, в 2018 році для одержання 2047 тис.грн. НРЕІ на 50250 тис.грн. обороту задіється 82136 тис.грн. активів, це досить велика величина для такого підприємства. Це свідчить про те, що ТОВ «ФАСТМАПЛ» необхідно буде витратити багато зусиль на їхню конверсію у випадку зміни господарської діяльності.

Розглянемо більш детально коефіцієнт трансформації, визначивши, у якому ступені на нього впливають іммобілізовані активи, а в якій фінансово-експлуатаційні потреби.

Коефіцієнт трансформації (КТ) визначається за формулою [30, с.112]:

$$КТ = \frac{\text{Актив}}{\text{Пасив}}, \text{ г.о.} \quad (2.3)$$

Числове значення цього показника та вплив на нього «Нетто-іммобілізованих активів» (Н-ІА) і «Фінансово-Експлуатаційних Потреб» (ФЕП) наведено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Аналіз коефіцієнта трансформації ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Н-ІА/Обіг, %	5	2,1	15,9	0,9	1,1

ФЕП/Обіг,%	1,7	0,9	0,8	0,4	0,5
КТ, г.о.	0,2	0,3	0,4	0,8	0,7

З таблиці 2.9 видно, що коефіцієнт трансформації протягом усього розглянутого періоду стрімко зростає. Окрім, незначного зниження у 2018 році. Цей зріст обумовлений збільшенням обігу підприємства та зниженням величини його активів. Так, коефіцієнт трансформації показує, що в 2018 р. кожна одиниця активу трансформується в 0,7 одиниць обігу, у порівнянні з 2014 р., де кожна одиниця активу трансформувалася в 0,2 одиниці обігу. Зріст цього показника в динаміці свідчить про значне прискорення трансформації кожної одиниці активу підприємства на одиницю обігу.

На величину коефіцієнта трансформації впливають дві складові: «Обіг» і «Актив». Оскільки динаміка зміни «Обігу» розглянута вище, то доцільно проаналізувати складові активу. Для того, щоб сформулювати висновки про достатню або недостатню оборотність активів, необхідно зробити наступне. По-перше, варто розглянути показник в динаміці. Позитивною тенденцією є збільшення значення коефіцієнта протягом періоду дослідження. По-друге, доцільно порівняти значення показника зі значеннями прямих конкурентів. Більш високе значення буде говорити про те, що компанія ефективніше використовує свої обмежені ресурси. Якщо показник недостатньо високий, то необхідно працювати в напрямку оптимізації суми активів.

У структурі активів підприємства явно переважають іммобілізовані активи в порівнянні з фінансово-експлуатаційними потребами. Такий досить сильний вплив Н-ІА свідчить про те, що дане виробництво більш фондоємне, ніж матеріалоємне. Це є негативним моментом, тому що активи є «роздутими» щодо обігу, що гальмує розвиток підприємства. Чим більше засобів задіяне для досягнення заданої величини обігу, тим більше зусиль буде витрачено на їхню конверсію у випадку переорієнтації діяльності підприємства. З

вищесказаного впливає, що для підвищення економічної рентабельності необхідно значно нарощувати оборот при незмінних активах.

При загальному зниженні вартості іммобілізованих активів, у їхній структурі зростає частка пасивної частини основних фондів, що для промислового підприємства є неприпустимим, оскільки активна частина, а не пасивна створює кінцеву продукцію. Основна причина цього - нестача фінансових коштів для відновлення основних фондів. Якщо ця тенденція буде зберігатися й надалі, то виявиться неможливим здійснення не тільки розширеного процесу відтворення (як основи забезпечення життєздатності), але і простого.

Графічно динаміка коефіцієнта трансформації (КТ) представлено на рисунку 2.6.

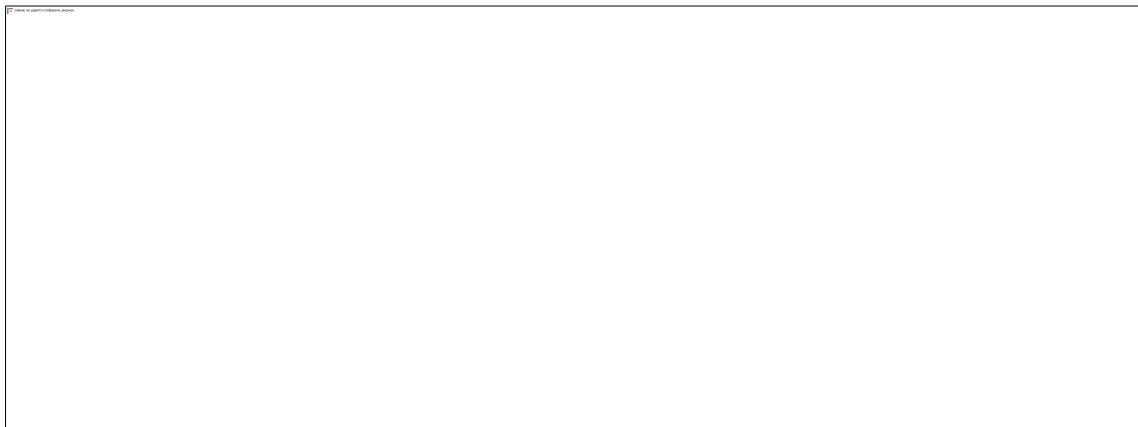

Рис.2.6. – Динаміка коефіцієнта трансформації ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018рр

З рис.2.6. видно, що показник КТ з року у рік збільшується і приймає тенденцію росту, окрім незначного зниження у 2018 році, яке у періоді, що розглядається, не змінює загального тренду, що значно пов'язане зі загальним збільшенням обороту ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр.

Для поглиблення аналізу коефіцієнта трансформації розглянемо дві його основні складових: оборот і актив. Але через те, що оборот проаналізований вище, аналіз КТ зводиться до аналізу складових активу.

На цьому етапі також буде доцільно проаналізувати амортизаційну політику підприємства (коефіцієнт залишкової вартості, Кост) і провести аналіз фінансово-експлуатаційних потреб підприємства.

Коефіцієнт залишкової вартості визначається за формулою [20, с.116]:

$$\text{Кост} = \frac{\text{Н-ІА}}{\text{Б-ІА}} \quad (2.4)$$

де:

Н-ІА - нетто - іммобілізовані активи, тис.грн.

Б-ІА - бруто-іммобілізовані активи, тис.грн.

Результати розрахунків показують незначне, але стійке зниження коефіцієнта залишкової вартості, що говорить про старіння і зношуванні основних фондів підприємства і про нестачу коштів для заміни застарілого обладнання й відновлення основних фондів.

З таблиці 2.10 видно, що зниження активу підприємства в останні роки обумовлене зниженням нетто-іммобілізованих активів, фінансово-експлуатаційних потреб і запасів, а також зношуванням основних фондів підприємства.

Наступним кроком є аналіз фінансово-експлуатаційних потреб підприємства. (Структура та оборотність фінансово-експлуатаційних потреб представлено в таблицях 2.11-2.13.

Як видно з таблиці 2.13, запаси впливають на ФЕП, причому цей вплив неоднозначний: з однієї сторони підприємство втримує високий рівень запасів, з метою застрахуватися від можливого росту цін, а з іншої сторони такий невиправдано високий рівень запасів є причиною заморожування засобів, а отже, усе це знижує ефективність виробництва і гальмує розвиток підприємства.

Таблиця 2.10 – Динаміка складових активу ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Бруто-імобілізовані активи, тис.грн.	98924	99726	101 488	101 812	101760
Нето-імобілізовані активи, тис.грн.	67458	65 115	64077	62 888	63566
Амортизаційна політика, г.о.	0,68	0,65	0,63	0,62	0,63
Фінансово-експлуатаційні потреби, тис.грн.	22874	28462	33110	26646	28077
Запаси, тис.грн.	48870	53187	67272	63 228	62861
Дебіторська заборгованість тис.грн.	2735	8140	6338	7199	7884
Кредиторська заборгованість, тис.грн.	1 894	3538	1954	3378	3899
Інше, тис.грн.	- 26 837	- 29 327	- 38 546	-40403	-41008

Таблиця 2.11 – Динаміка амортизаційної політики ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показник	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2018
$\frac{Н-ІА}{Б-ІА}$ Г.О.	0,68	0,65	0,63	0,62	0,63

Таблиця 2.12 – Структура фінансово-експлуатаційних потреб ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр., тис. грн.

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Запаси	48870	53187	67272	63228	62861
Дебіторська заборгованість	2735	8140	6338	7 199	7884
Кредиторська заборгованість	1894	3538	1 954	3378	3899
Інше	-26 837	-29 327	-38 546	-40403	-41008

ФЕП	22874	28462	33110	26646	28077
-----	-------	-------	-------	-------	-------

Значні розміри запасів і зріст дебіторської заборгованості викликають нестачу засобів для поповнення обігового капіталу. Це компенсується великими розмірами кредиторської заборгованості, яка зростає швидкими темпами і досить великою заборгованістю по бюджетних платежах.

Таблиця 2.13 – Оборотність складових фінансово-експлуатаційних потреб ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр. днів

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Оборотність запасів	1304	612	605	338	324
Оборотність дебіторської заборгованості	73	94	56	38	41
Оборотність кредиторської заборгованості	50	41	17	18	17
Оборотність іншого	-716	-337	-346	-216	-243
Оборотність ФЕП	610	327	297	142	149

Також особливу тривогу викликають розміри дебіторської та кредиторської заборгованостей. Труднощі зі збутом змушують підприємство реалізовувати продукцію на умовах відстрочки платежу. У результаті цього підприємство дістає грошові кошти за відвантажений товар з деякими затримками та тільки після того, як товари перейдуть у власність покупців. Це також можна віднести до негативних моментів, що впливають на величину ФЕП. Але, простеживши тенденцію зміни дебіторської заборгованості, ми бачимо, що її оборотність з року у рік прискорюється, тому її коливаннями можна зневажити.

Спостерігається також, тенденція зросту кредиторської заборгованості. Причиною такого зросту є нестача власних засобів підприємства і прагнення ТОВ «ФАСТМАПЛ» будь-якими шляхами збільшувати оборот, навіть за рахунок залучення позикових засобів. Динаміка оборотності боргових зобов'язань говорить про зниження строків повернення позикових засобів і розглядається як негативне явище з позиції фінансової стійкості підприємства.

Тому найважливішою складовою забезпечення стійкості і розробки стратегії управління ризиками ТОВ «ФАСТМАПЛ» повинне стати вдосконалювання взаємин з контрагентами на основі гнучкого маркетингового підходу до їхнього вибору і розробки відповідних підходів до співробітництва з кожним з потенційних контрагентів

Одним із центральних елементів удосконалювання фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» повинен стати пошук шляхів розширення сегментів як вітчизняного, так і закордонних ринків на основі розробки комплексної системи антиризикових заходів.

2.2 Показники операційної діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Розрахунки фінансово-господарського стану підприємства почнемо з погляду «Економічної Рентабельності» (ЕР) з одного боку, і з погляду «Результату Господарської Діяльності» (РГД) - з іншого. Додатковим показником на даному етапі дослідження активів є «Сила Впливу Операційного Важеля» (СВОВ). Економічна рентабельність розраховується по формулі [30, с.34]:

$$ЕР = КМ * КТ, \% \quad (2.5)$$

де: ЕР - економічна рентабельність, %;

КМ - комерційна маржа, %;

КТ - коефіцієнт трансформації, г.о.

Комерційна маржа (КМ) і коефіцієнт трансформації (КТ) визначаються по формулі [30, с.39]:

$$КМ = \frac{НРЭИ}{Оборот} * 100\% ; \quad КТ = \frac{Оборот}{Актив} , г.о. \quad (2.6)$$

У таблиці 2.14 наведена динаміка коливань економічної рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр.

Як видно із таблиці 2.14, рівень економічної рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ» за період 2014- 2018 рр. коливається в значних межах. Так в 2014 р. і в 2016 р. підприємство нерентабельне та має збитковий характер виробництва, а в 2015 р. і 2017 р. рівень економічної рентабельності трохи збільшується та досягає позитивної величини, рівної 2,67%. У 2018 році рівень економічної рентабельності снизився до 2,24 %, однак, зберігається позитивним.

Таблиця 2.14 – Динаміка економічної рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Економічна рентабельність, %	-10,5	0,51	-10,6	2,67	2,24

Таблиця 2.15 – Аналіз комерційної маржі ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2014- 2018 рр

Показник	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2018
ДС/Обіг,%	16.5	33,7	3.3	31,4	29,2
БРЕІ/Обіг, %	-54.3	11,4	-18,1	9,7	9,3
НРЕІ/Обіг(КМ),%	-70,9	1,5	-25,9	3,5	3,1

Регулювання економічної рентабельності зводиться до впливу на обидві її складові: і комерційну маржу, і коефіцієнт трансформації. Тому для детального аналізу ЕР необхідно проаналізувати «Комерційну Маржу» (КМ) і «Коефіцієнт Трансформації» (КТ). Докладний аналіз КТ наведено в розділі 2.1. кваліфікаційної роботи. Тому на даному етапі аналізу більш детально

розглядається комерційна маржа і її складові. Аналіз комерційної маржі НПО «ФАСТМАПЛ» наведено в таблиці 2.15.

З таблиці 2.15 видно, що показник КМ (тобто, по суті, рентабельність обороту) для НПО «ФАСТМАПЛ» недостатньо високий, але має тенденцію до збільшення. Це пов'язане з коливаннями показника «Доданої Вартості» (ДВ) при стійкому рості обороту. На КМ впливають такі фактори як цінова політика підприємства, обсяг і структура витрат і т.ін. Дане підприємство має у своєму розпорядженні деяку волю маневру, щоб підсилити КМ, впливаючи на собівартість, знижуючи витрати по реалізації продукції, упорядковуючи адміністративно-управлінські витрати. Слід однак пам'ятати, що повинен здійснюватися комплексний вплив на КМ і КТ, тому що оборот присутній у чисельнику одного показника й у знаменнику іншого. Тому при нарощуванні обороту вдається збільшити економічну рентабельність тільки тоді, коли під зростаючий оборот підставляються «не роздуті» активи, і НРЕІ починає рости швидше обороту.

«Грошовий Результат Експлуатації Інвестицій» (ГРЕІ) показує, який обсяг засобів додатково мобілізується щороку в експлуатаційний цикл, або вивільняється з нього й дозволяє оцінити динаміку доходів у безпосередньому зв'язку з динамікою витрат, а також ефективність змін, внесених у фінансово - експлуатаційний цикл:

прискорення клієнтських платежів, зниження заборгованості постачальникам, динаміка запасів і т.п. ГРЕІ показує реальні ліквідні можливості підприємства.

ГРЕІ розраховується по формулі [34, с.24]:

$$\text{ГРЕІ} = \text{СБРЕІ} - \Delta\text{ФЕП} \quad (2.7)$$

де:

ГРЕІ - грошовий результат експлуатації інвестицій, тис.грн.;

СБРЕІ - скоректований бруто-результат експлуатації інвестиції, тис.грн.;

$\Delta\text{ФЕП}$ - зміна фінансово-експлуатаційних потреб, тис.грн.

Показник ГРЕІ дуже важливий, тому що безпосередньо впливає на «Результат Господарської Діяльності» (РГД) підприємства.

«Результат Господарської Діяльності» (РГД) показує реальні ліквідні можливості, забезпечені внутрішнім потенціалом підприємства й розраховується по формулі [34, с.31]:

$$\text{РГД} = \text{ГРЕІ} - \text{ВІ} - \text{ОПМ} \quad (2.8)$$

де:

ГРЕІ - грошовий результат експлуатації інвестицій, тис.грн.;

ВІ - виробничі інвестиції, тис.грн.;

ОПМ - «звичайні» продажі майна, тис.грн.

Динаміка зміни «Результату господарської діяльності» (РГД) представлено в таблиці 2.16 і на рисунку 2.7.

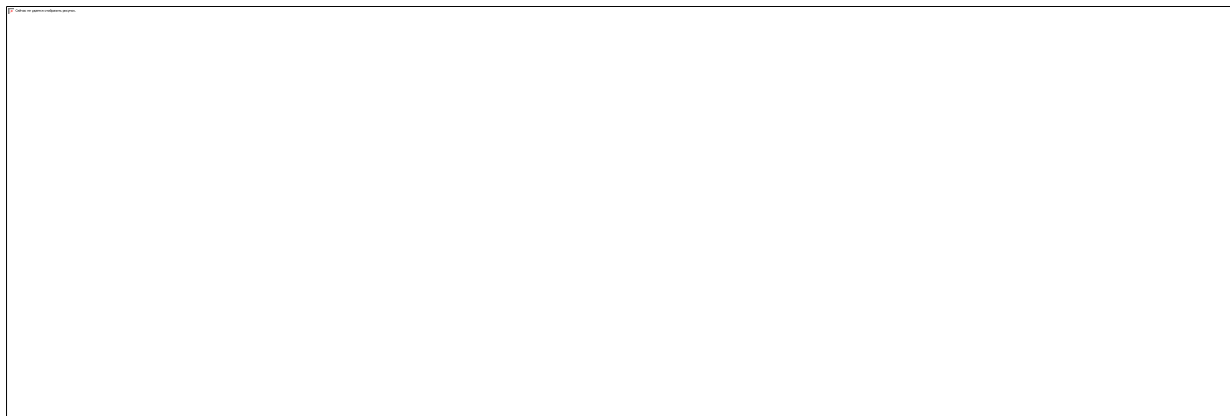

Рис.2.7. Динаміка «РГД» ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 роки.

Дивлячись на рисунок 2.7, можна сказати, що показник РГД протягом аналізованого періоду мав як позитивне, так і негативне значення, але останнім часом прийняв тенденцію стрімкого зростання, а це значить, що ТОВ «ФАСТМАПЛ» збільшує фінансування операцій за рахунок власних коштів. Це, у свою чергу, говорить про прагнення керівництва підприємства перестрахуватися на випадок зміни цін.

З метою деталізації аналізу даного показника й виявлення причин його зміни розглянемо всі його складові, тобто розглянемо структуру РГД даного підприємства.

Таблиця 2.16 - Динаміка «Результату господарської діяльності» ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 роки

Показник	Роки			
	2015	2016	2017	2018
РГД, тис.грн.	4976	-	9841	9236

Зростання виробництва вимагає значного збільшення обігового капіталу й обігових коштів, а цього дозволити собі підприємство за рахунок власних коштів практично не може. Відношення ГРЕІ/ДС показує, що підприємству із труднощами вдається, а іноді і зовсім не вдається забезпечувати ліквідні можливості за рахунок вивільнення засобів з оборотного циклу. Відбувається зниження фінансово-експлуатаційних можливостей підприємства: по-перше, відбувається нарощування кредиторської заборгованості, що знижує фінансову стійкість підприємства, по-друге, практично не виділяються засоби на відновлення основних засобів.

Таким чином, на основі аналізу результату господарської діяльності можна зробити висновок, що для забезпечення фінансової стійкості та життєздатності ТОВ «ФАСТМАПЛ» необхідно переглянути не тільки маркетингову політику, але й вибрати гнучкий підхід до управління дебіторською і кредиторською заборгованістю, а також розробити цільну стратегію інвестування у виробництво.

На закінчення другого етапу фінансового аналізу стану ТОВ «ФАСТМАПЛ» розглядається найважливіший елемент операційного аналізу - операційний важіль. Операційний аналіз (інакше - аналіз «Витрати - Обсяг - Прибуток», «Costs - Volume – Profit») - це фінансовий аналіз з метою оперативного та стратегічного планування, який допомагає відслідковувати

залежність фінансових результатів бізнесу від витрат і обсягів виробництва (збуту).

Дія операційного важеля проявляється в тому, що будь-яка зміна виторгу від реалізації завжди породжує більш сильну зміну прибутку. Сила впливу операційного важеля показує, що зміниться прибуток при зміні виторгу від реалізації.

«Сила впливу операційного важеля» (СВОВ) розраховується по формулі [34, с. 42]:

$$\text{СВОВ} = \frac{\text{Валова маржа}}{\text{Прибуток}} \quad (2.9)$$

де: СВОВ - сила впливу операційного важеля. Валова маржа – різниця між виторгом від реалізації і змінними витратами, тис.грн.

Визначення порога рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ» наведено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Вихідні дані для визначення порога рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показник	тис.грн.	В % до виторгу від реалізації
Фактичний виторг від реалізації	5025	100%
Змінні витрати	6582	13,1%
Валова маржа	4366	86,9%
Постійні витрати	4080	
Прибуток	2865	
Поріг рентабельності	4695	

Поріг рентабельності (Точка беззбитковості, критична точка, критичний обсяг виробництва (реалізації)) - це такий обсяг продажів фірми, при якому виручка від продажів повністю покриває всі витрати на виробництво і реалізацію продукції. Для визначення цієї точки незалежно від застосовуваної

методики необхідно перш за все розділити прогнозовані витрати на постійні та змінні.

Поріг рентабельності (ПР) визначається по формулі [15, с.40]:

$$\text{ПР} = \frac{\text{ПВ}}{\text{ВМ}} \quad (2.10)$$

де:

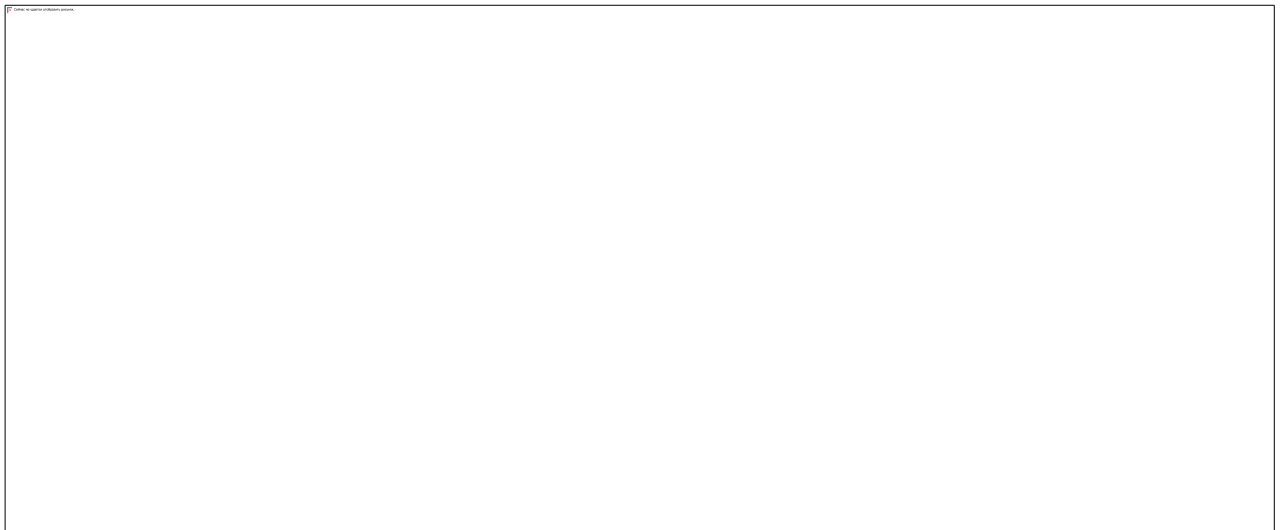
ПР - поріг рентабельності, тис.грн.;

ПВ- постійні витрати, тис.грн.;

ВМ - валова маржа (у відноснім вираженні до виторгу), тис.грн.

Графічно поріг рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлено на рисунку 2.10.

Рис.2.10. – Визначення порога рентабельності ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Різниця між досягнутим виторгом від реалізації та порогом рентабельності становить запас фінансової міцності підприємства. Розрахунки показників сили впливу операційного важеля та запасу фінансової міцності ТОВ «ФАСТМАПЛ» наведено в таблиці 2.18.

Сила впливу операційного важеля показує, що якщо виторг від реалізації впаде на 1%, то прибуток у цьому випадку знизиться на 15,2% і навпаки.

Таблиця 2.18 – Аналіз операційного важеля ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	2018 р.
Сила впливу операційного важеля %	15,2
Запас фінансової міцності	3 296,7
Запас фінансової міцності в % до виторгу від реалізації	6,6

Сила впливу операційного важеля, як ми вже відзначали, залежить від відносної величини постійних витрат. Для ТОВ «ФАСТМАПЛ», оснащеного громіздкими виробничими фондами, висока сила операційного важеля становить значну небезпеку: в умовах економічної нестабільності, падіння платоспроможного попиту клієнтів і можливого збільшення темпів інфляції кожний відсоток зниження виторги може обернутися катастрофічним падінням прибутків й входженням підприємства в зону збитків. Менеджмент виявляється в такій ситуації «заблокованим», тобто позбавленим більшої частини варіантів вибору продуктивних рішень. Управління ризиками може виявити в такій ситуації незамінну допомогу підприємству, шляхом аналізу й запобігання ризикових ситуацій.[5, с.185]

Розраховані показники фінансової міцності у відсотках до виторгу від реалізації показують, на скільки відсотків може знизитися виторг від реалізації без серйозної загрози для фінансового становища підприємства. Таким чином, з вищенаведеної таблиці видно, що підприємство може витримати 6,6 % зниження виторгу від реалізації без серйозної загрози для свого фінансового становища.

2.3 Індикатори прибутковості ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Важливими показниками фінансового стану підприємства є «ефект фінансового важеля» (ЕФР) з одного боку, і з погляду «результат фінансової діяльності» (РФД) - з іншої. Ці показники є ключовими на даному етапі аналізу й визначаються по формулах (2.12-2.15).

Ефект фінансового важеля показує, на скільки процентів збільшується рентабельність власного капіталу в результаті залучення позичених коштів в оборот підприємства. Він виникає в тих випадках, коли економічна рентабельність вище кредитного проценту. Ефект фінансового важеля складається з двох компонентів:

- Різниці між рентабельністю інвестиційного капіталу після виплати податків;

- Ставки процента за кредити, тобто відношення ПК/ВК.

Перша складова ефекту фінансового важеля (ЕФР) «Диференціал», що розраховується по формулі [15, с.25]:

$$\text{Диференціал} = \text{ЕР} - \text{СРСВ} \quad (2.11)$$

де:

ЕР - економічна рентабельність, %

СРСВ - середня розрахункова ставка відсотка, %.

Середня розрахункова ставка відсотка визначається по формулі [15, с.25]:

$$\text{СРСВ} = \frac{\text{Фінансові витрати по кредитах}}{\text{Загальна сума позикових засобів}} * 100\% \quad (2.12)$$

Друга складова - «Плече фінансового важеля» - характеризує силу впливу фінансового важеля та визначається по формулі [15, с.26]:

$$\text{Плече фінансового важеля} = \frac{\text{ПЗ}}{\text{ВЗ}} \quad (2.13)$$

де:

ПЗ - позикові засоби, тис.грн.;

ВЗ - власні засоби, тис.грн.

Таким чином, підприємство, використовуючи позичені кошти, може швидше реалізувати свої цілі. А для того, щоб виключити ризик при використанні цих коштів, необхідно зробити прогноз щодо економічної рентабельності підприємства, ставки банківського процента і рівня інфляції.

Крім перерахованого вище «ефект фінансового важеля» (ЕФР) повинен ураховувати ставку податку на прибуток, який, на жаль, зменшує силу його впливу.

Таким чином, одержуємо:

$$ЕФР = (1 - СНП) * (ЕР - СРСВ) * \frac{ПЗ}{ВЗ} \quad (2.14)$$

$$ЕФР = (1 - 0,3) * \text{Диференціал} * \text{Плече важеля}$$

Усі розрахунки наведено в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 – Динаміка ефекту фінансового важеля ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 рр

Показники	Роки			
	2015	2016	2017	2018
Диференціал, %	0,51	-10,76	2,67	2,53
ЕР, %	0,51	-10,6	2,67	2,61
СРСВ, %	-	0,16	-	-
Фінансові витрати, тис.грн.	-	452	-	-
ПЗ, тис.грн.	4636	2826	2160	2093
ВЗ, тис.грн.	90566	94685	89818	88113
Плече важеля	0,05	0,03	0,03	0,03
Ефект фінансового важеля (ЕФР)	0,02	-0,23	0,04	0,04

З таблиці 2.19 видно, що «ефект фінансового важеля» діє на шкоду підприємству із причин як низької економічної рентабельності, так і щодо високого рівня фінансових витрат. Саме через наявність таких фінансових витрат (особливо в 2016 р.), пов'язаних з виплатами відсотків за кредити підприємство не залучає банківських позикових засобів.

Основною причиною негативного ефекту фінансового важеля є негативна величина диференціала, обумовлена збитковим характером виробництва. В умовах негативної економічної рентабельності запозичення просто неприпустимо, однак, в останні роки ситуація трохи поліпшується й підприємство виходить на позитивний рівень рентабельності та ефекту фінансового важеля, що свідчить про поліпшення фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» і про можливість залучення позикових засобів. Однак у такій ситуації ведення діяльності із залученням дорогих банківських кредитів буде для підприємства недоцільним, тому що процентні ставки по кредитах у банків досить високі, а підприємство не бажає зайвий раз ризикувати. Оскільки підприємству не дуже вигідно брати банківські кредити, то в цьому випадку, а якості позикових засобів слід прийняти кредиторську заборгованість і боргові зобов'язання перед державою.

При здійсненні системи антиризикових заходів залучення засобів навіть на короткостроковий період повинно стати одним з діючих важелів подолання кризових явищ і стимулюючої складовій у забезпеченні життєздатності ТОВ «ФАСТМАПЛ».

У даній ситуації необхідно діяти одночасно у двох напрямках:

- пошук шляхів для підвищення економічної рентабельності підприємства;
- пошук інших джерел і форм кредитування.

Таким чином, бачимо, що при сприятливій ситуації позикові засоби є «акселератором» розвитку підприємства, але в даній ситуації кредити є джерелом ризику для підприємства і значно гальмують його розвиток, приносять додаткові збитки. Цей висновок не означає, що повна відмова

від кредитів здатна розв'язати фінансові проблеми підприємства і привести до успішного результату. Напроти, необхідно вишукати такі шляхи вирішення проблеми шляхом управління фінансовими ризиками, щоб «ефект фінансового важеля» (ЕФР) давав позитивний результат.

«Результат фінансової діяльності» (РФД) розраховується по формулі [15, с.27]:

$$\text{РФД} = \Delta\text{НЗ} - \text{ФІ} - \text{ПП} - \text{ДУПСФ} \quad (2.15)$$

де:

$\Delta\text{НЗ}$ - зміна нетто-заборгованості, тис.грн.,

ФІ - фінансові витрати, тис.грн.;

ПП - податок на прибуток, тис.грн.;

ДУПСФ - дивіденди по участі працівників у статутному фонді, тис.грн

Динаміку «результату фінансової діяльності» ТОВ «ФАСТМАПЛ» за розглянутий період можна простежити з таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 – Динаміка результату фінансової діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 роки

Показник	Роки			
	2015	2016	2017	2018
РФД, тис.грн.	1805	-2262	-666	-634

Як видно з таблиці 2.20 показник РФД дуже коливається, що говорить про нестійкість фінансового стану ТОВ «ФАСТМАПЛ». В останні роки показник РФД залишається на негативному рівні, що говорить про нестачу власних засобів.

РФД в останні роки має негативне значення, тому підприємству слід все-таки вдатися до політики запозичення, тому що при відмові надалі від позикових засобів для фінансування, необхідно щоб РФД був якнайбільше та з позитивним знаком.

Ще одним додатковим показником є «Сила Впливу Фінансового Важеля» (СВФР), який визначається по формулі [15, с.27]:

$$\text{СВФР} = \frac{\text{НРЕІ}}{\text{НРЕІ- Відсотки за кредит}} \quad (2.16)$$

де:

НРЕІ - нетто-результат експлуатації інвестицій, тис.грн.

Сила впливу фінансового важеля показує, як зміниться прибуток на капітал (у скільки разів) при зміні чистого прибутку. Для ТОВ «ФАСТМАПЛ» сила впливу фінансового важеля становить:

$$\text{СВФР} = \frac{2389}{2389-0\%} = \text{в } 1 \text{ раз}$$

За розглянутий період підприємство залучало банківський кредит тільки в 2015 р., а в наступні роки ТОВ «ФАСТМАПЛ» відмовилося від таких позикових засобів, тому що брати банківські кредити виявилось не вигідно. У зв'язку з тим, що економічна рентабельність в останні роки почала збільшуватися, підприємство не залучає кредитів банків через високі фінансові витрати по них, використовуючи в якості позикових засобів, кредиторську заборгованість. Ріст рентабельності дозволив підприємству обходитися без кредитів банків і дозволив значно знизити тривалість оборотності кредиторської заборгованості.

При тенденціях, що намітилися, ТОВ «ФАСТМАПЛ» має непогані перспективи розширення ринків збуту, як у внутрішніх, так і в зовнішніх масштабах. Звичайно, для цього необхідно впливати на РФД із метою зміни його знака на протилежний.

При можливості одержання кредитів під більш низькі відсотки або залучення до співробітництва зацікавлених інвесторів, підприємство має потенційні можливості зайняти провідну позицію на ринку України та розширити частку зовнішнього ринку.

2.4. Головні тренди розвитку ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Рентабельність — це відносний показник ефективності виробництва. У загальному вигляді він розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку. При цьому слід виділяти показники, використовувані для оцінки ефективності використовуваних виробництві авансованих ресурсів (капіталу) і поточних витрат, і показники, на основі яких визначаються прибутковість і ефективність використання майна підприємства.

Тому наступним етапом фінансового аналізу є дослідження підприємства з погляду рентабельності власних засобів з одного боку, і результату фінансово-господарчої діяльності - з іншої, обумовлених по формулах [5, с.178-185]:

$$РВЗ = (1 - СПП) * ЕР + ЕФР, \% \quad (2.17)$$

де:

РВЗ - рентабельність власних засобів, %;

СПП - ставка податку на прибуток, %;

ЕР - економічна рентабельність, %;

ЕФР - ефект фінансового важеля, %.

Динаміка рентабельності власних засобів ТОВ «ФАСТМАПЛ» наочно відображено в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 показує низьку рентабельність власних засобів, на яку ще значно впливає негативне значення ефекту фінансового важеля та економічної рентабельності, однак в останні роки ситуація потроху поліпшується і підприємство виходить на позитивний рівень рентабельності власних засобів.

Таблиця 2.21 - Динаміка рентабельності власних засобів ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 рр

Показник	Роки			
	2015	2016		2018
РВЗ, %	0,36	-7,65	1,	1,72

«Результат фінансово-господарчої діяльності» (РФГД) розраховується по формулі [5, с.178-185]:

$$\text{РФГД} = \text{РГД} + \text{РФД} \quad (2.18)$$

де:

РГД – результат господарської діяльності, тис.грн.;

РФД – результат фінансової діяльності, тис. грн.

РФГД є загальним показником діяльності підприємства і показує реальні ліквідні можливості підприємства, забезпечені як внутрішніми, так і зовнішніми джерелами, тобто показує ліквідні можливості підприємства в цілому.

Результат фінансово-господарчої діяльності формується під впливом двох факторів: результату господарської діяльності й результату фінансової діяльності. В ідеалі сприятливим вважається положення, коли ці показники перебувають в інтервалі +/- 10% стосовно доданої вартості (ДВ). Досягтися ідеального значення РФГД важко, та й не завжди необхідно, але треба по можливості намагатися втримуватися в межах безпечної зони [5, с.187-190].

Завдання полягає в тому, щоб знайти оптимальну комбінацію РГД і РФД у межах припустимого ризику. При цьому мова повинна йти не про втримання за всяку ціну раз і назавжди знайденої рівноваги, а про постійний контроль і регулювання нерівновагих станів навколо крапки рівноваги.

Ситуація маневрування показниками РГД і РФД стосовно доданої вартості ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлено в таблиці 2.22.

Таблиця 2.22 – Аналіз результату фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» за 2015- 2018 рр.

Показники	Роки			
РГД, тис.грн.	497	-	98	93
РФД, тис.грн.	180	-	-	-
РФГД, тис.грн.	678	-	91	86
РГД/ДС, %	47	-	46	43
РФД/ДС, %	17	-	-3	-3

Таким чином, видно, що при низькому рівні РФД позитивне значення РФГД досягається за рахунок більш високого значення РГД.

Розглянемо взаємозв'язок цих показників з погляду матриці фінансової стратегії [5, с.154-159], яка допомагає спрогнозувати « критичний шлях підприємства на найближчі роки, намітити припустимі межі ризику й виявити поріг можливостей підприємства.

Місце розташування ТОВ «ФАСТМАПЛ» у матриці фінансової стратегії презентовано на рисунку 2.14.

Таким чином, з малюнка 2.14, наочно видно, що за станом на 01.01.06 ТОВ «ФАСТМАПЛ» перебувало у квадраті 6, який називається «Холдинг». У цей квадрат підприємство ТОВ «ФАСТМАПЛ» потрапило випадково, тому що в 2013 р. набрало багато короткострокових кредитів у різних фінансових установах для втілення в життя нових виробничих планів і закупівлі нового технологічного обладнання.

	РФД<<0	РФД=0	РФД>>0
--	--------	-------	--------

РГД>>0	1 2017 р., 2018р.	4	6 2015 р.
РГД=0	7	2	5
РГД<<0	9 2016 р.	8	3

Рис.2.14 – Місце розташування ТОВ «ФАСТМАПЛ» у матриці фінансової стратегії за 2015- 2018 рр

Повертаючи кредити й виплачуючи відсотки по них, підприємство залишилося без яких-небудь засобів існування, економічна рентабельність підприємства почала значно знижуватися й ТОВ «ФАСТМАПЛ» перемістилося у квадрат 9, який зветься «Криза». У цьому стані в скрутному стані підприємству доводиться прибігати до дезінвестицій (щоб припинити знекровлювання результату господарської діяльності), до різних видів фінансової підтримки (для стабілізації результату фінансової діяльності). Також на цьому етапі підприємству буде більш доцільне дроблення на дрібні частини з ліквідацією деяких з них (найменш рентабельних і життєздатних) для збереження життєздатності більшої частини підприємства.

Однак, незважаючи на значні труднощі, ТОВ «ФАСТМАПЛ» в 2017 р. вдається переміститися у квадрат 1, оскільки в нього з'являються деякі можливості запозичити кошти під невеликі відсотки. Темпи росту обороту підприємства в цьому квадраті нижче потенційно можливих. Не всі внутрішні ресурси підприємства задіюються. У 2018 році підприємство утримується у тому ж квадраті 1. ТОВ «ФАСТМАПЛ» прагне до зменшення заборгованості й обходиться в зростаючій пропорції власними засобами, майже не користуючись ефектом фінансового важеля. При підвищених темпах росту це

досить «завидне» підприємство: воно має у своєму розпорядженні невикористані можливості розвитку.

При реактивізації цих можливостей у ТОВ «ФАСТМАПЛ» є шанс переміститися у квадрат 2 «Стійка рівновага», у якому підприємство буде працювати досить стійко й без збитків. Такий беззбитковий характер виробництва може ще, і сполучатися із запозиченням коштів під прийнятні відсотки.

Також, при використанні всіх наявних можливостей підприємство може переміститися у квадрат 4 «Рантьє», для якого характерна висока економічна рентабельність і можливість брати кредити на гарних умовах. У цьому квадраті для підприємства все помірно.

При невисокому рівні економічної рентабельності ризик посилення негативного впливу ефекту важеля (внаслідок підвищення процентних ставок) і конкуренція можуть потягнути підприємство до квадрата 7 «Епізодичний дефіцит».[19, с.165]

Таким чином, можна сказати, що, незважаючи на значні труднощі, які були викликані запозиченням коштів і привели підприємство до критичного стану, ТОВ «ФАСТМАПЛ» зуміло знайти правильний розв'язок у ситуації, що склалася, мобілізувало всі наявні ресурси, і знайшло нові можливості для подальшого розвитку, зуміло вийти із критичного стану на більш стійкий і стабільний рівень розвитку. Після повернення кредитів і відсотків по них, підприємство, маючи в наявності нову техніку й технологічне встаткування й удосконаливши технологію виробництва, підвищило свою економічну рентабельність і збільшило оборот.

Таким чином, аналіз фінансово-господарчої й зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» показав, що:

- на ТОВ «ФАСТМАПЛ» спостерігається ріст обороту при незначному зростанні виробництва, тобто цей ріст обороту обумовлений не ефективною роботою підприємства, а зміною цін на продукцію, інфляцією й коливаннями попиту на різні види продукції. Деяке зниження обороту у 2018

році, яке було викликано кризисними явищами у світовій економіці, принципово не змінило позитивну динаміку. В останні роки, підприємство стало потроху розширювати границі своєї діяльності й виходити на зовнішні ринки країн СНД. Тому робота підприємства стала більш ефективною й оборот ТОВ «ФАСТМАПЛ» почав зростати за рахунок розширення ринків збуту продукції й збільшення експорту цієї продукції за рубіж;

- продукція ТОВ «ФАСТМАПЛ» користується досить високим попитом не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках, тому що має високу якість і рівень надійності, а також, у порівнянні з конкурентами, має меншу вартість. У ТОВ «ФАСТМАПЛ» є досить серйозні конкуренти, як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, але конкурентної переваги ТОВ «ФАСТМАПЛ» досягає за рахунок більш низьких цін на свою продукцію, за рахунок більш високого рівня її надійності й застосування ефективною конкурентної стратегії. На ТОВ «ФАСТМАПЛ» є науково-дослідний інститут, який розробляє нові види високоякісної продукції й вносить нововведення у виробничий процес, що дає можливість перевершити своїх конкурентів. Це дозволяє утримувати позиції на зовнішніх ринках в сучасних умовах кризисного зниження попиту;

- ТОВ «ФАСТМАПЛ» має досить ефективну конкурентну стратегію, випускає нові унікальні види продукції й досягає більш високої якості, ніж у конкурентів при менш низьких витратах, тому що використовує сировину місцевих виробників: закупає метал у заводу ім. Петровського. Тим самим ТОВ «ФАСТМАПЛ» знижує витрати на навантаження, транспортування й доставку сировини, що значним чином впливає на зниження собівартості, продукції;

- величина доданої вартості на підприємстві не має стійкої тенденції до зросту, але незважаючи на це, в останні роки спостерігається значне її збільшення;

- розрахунок коефіцієнта трансформації показав, що на 1 грн. обороту доводиться 6,7 грн. активів, що говорить про нерациональне

використання активів і низьку економічну рентабельність (показник EP коливається від -10,5% до 2,67%);

- аналіз амортизаційної політики показав, що устаткування ТОВ «ФАСТМАПЛ» зношене на 62%, а його відновлення дуже повільне й незначне;

- ТОВ «ФАСТМАПЛ» має надлишок запасів, які не встигають повністю обернутися за період і втримуються для захисту від інфляції й ризику неплатежів;

- показник комерційної маржі, по суті - рентабельності обороту, невисокий і становить на 1.01.03. - 3,5%;

- показник результату господарської діяльності в останні роки зріс, що свідчить про більш ефективне використання власних засобів підприємства;

- поріг рентабельності підприємства перебуває на рівні 46954 тис. грн. У цей час виторг від реалізації підприємства перевищує поріг рентабельності. Прибуток за 2018 рік склав 2865 тис.грн.;

- ТОВ «ФАСТМАПЛ» має деякий запас фінансової міцності (6,69 % за 2018рік), тобто захист від ризику на випадок падіння виторгу від реалізації;

- ефект фінансового важеля негативний, у зв'язку з великою різницею між економічною рентабельністю й процентними ставками за кредит (високі відсотки при низькою EP);

- низький (а в деяких періодах - негативний) показник результату фінансової діяльності обумовлює нестійкий фінансовий стан ТОВ «ФАСТМАПЛ» і говорить про невиконаність банківських кредитів для підприємства;

- позитивне значення результату фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» досягається за рахунок високого показника РГД, що свідчить про роботу підприємства в основному за рахунок власних коштів;

- основними джерелами власного капіталу ТОВ «ФАСТМАПЛ»

служать статутний фонд підприємства й фонди нагромадження;

- високе значення загального коефіцієнта покриття (не нижче 1 за аналізовані періоди) говорить про те, що підприємство може погасити свої короткострокові зобов'язання за рахунок залучення всіх своїх оборотних активів. У той же час низькі коефіцієнти термінової й абсолютної ліквідності свідчать про недолік високо ліквідних активів у ТОВ «ФАСТМАПЛ»;

Висновки по розділу 2.

Таким чином, можна виділити наступні основні проблеми для ТОВ «ФАСТМАПЛ»:

- скорочення обсягів виробництва й неповне завантаження потужностей внаслідок скорочення попиту на продукцію й неплатоспроможність споживачів, це особливо актуально у сучасних умовах кризи;

- нераціональна структура основних засобів: перевага пасивів робить підприємство інертним, тобто нездатним швидко реагувати на зміну ринкової ситуації;

- спостерігається «роздутість» активів щодо обороту, що значно гальмує розвиток підприємства, створюючи «мертві гроші»;

- завищений рівень запасів, який не тільки заморожує гроші, але й служить причиною високих витрат по зберіганню запасів, а також наслідком їх старіння й псування;

- низький показник економічної рентабельності є основною причиною негативної дії ефекту фінансового важеля, що, у свою чергу, служить причиною значного фінансового ризику;

- сильний ефект операційного важеля створює для підприємства додатковий підприємницький ризик великих втрат при незначній зменшенні витрат від реалізації. Цей ризик є одним з найнебезпечних, тому, що в умовах світової кризи спрогнозувати рівень попиту на зовнішніх ринках практично

неможливо. При розробці стратегії ризик-менеджменту на цей вид ризику треба звернути особливу увагу;

- підприємство має недолік коштів, що може викликати поглиблення кризи нестачі власних обігових коштів;

- низькі показники термінової й абсолютної ліквідності, що говорять про недолік коштів, указують на високий ризик для підприємства.

Так, якщо кредитори зажадають повернення кредитів, то підприємство не зможе відразу погасити всі свої зобов'язання за рахунок власних коштів, що перебувають на розрахунковому рахунку. У такій ситуації підприємством може бути погашена дуже мала частина короткострокових зобов'язань за рахунок власних коштів.

Визначення основних проблем у фінансово-господарчій діяльності підприємства допомагає розробити систему заходів щодо мінімізації ризиків і стратегію ризик-менеджменту ТОВ «ФАСТМАПЛ», що, в остаточному підсумку, повинне поліпшити ефективність роботи підприємства й одержати впевненість у завтрашньому дні.

3 ПРОГРАМА МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПРИ ІНВЕСТУВАННІ НА ТОВ «ФАСТМАПЛ»

3.1 Ідентифікація економічних ризиків на підприємстві.

Необхідність аналізу ризиків інвестиційного проекту полягає в тому, що проекти інвестицій розробляються на основі визначених передбачень щодо капітальних і поточних обсягів реалізації продукції, цін на товари та послуги тощо. Незалежно від якості та кількості цих передбачень майбутній розвиток подій завжди є неоднозначним, тому практика планування капітальних інвестицій розглядає й аспекти невизначеності та ризику. Проблема ризиків є однією із ключових у підприємницькій діяльності. Вона пов'язана з можливістю настання яких-небудь несприятливих подій у процесі діяльності господарюючих суб'єктів і становить об'єктивно неминучий елемент прийняття будь-якого управлінського рішення. [27, с.213-221].

Таким чином, під "ризиками" слід розуміти небезпеку втрат ресурсів підприємства, недоодержання ним доходів або поява додаткових витрат. У загальному випадку підприємницькі ризики — це невизначеність результату й наслідків діяльності підприємства, як у цілому, так і його окремих операцій. Інакше кажучи, це не повна популярність ефективності планованих або проведених операцій.

У світовій практиці до 40% комерційних операцій зазнають невдачі через недостатній ступінь виявлення, оцінки й керування ризиками. Бути багатим у сучасних ринкових умовах — значить уміти правильно аналізувати, розраховувати й управляти ризиками, але, на жаль, робити це вміють не всі суб'єкти господарювання. У силу цього з кінця 80-х років на Заході одержали широкий розвиток системи ризик-менеджменту, яке згодом дійшло й до нас [11, с.76].

Керування ризиком - це нове для української економіки явище, яке з'явилося при переході економіки до ринкової системи господарювання. У зв'язку із цим цікавим представляється розгляд змістовної сторони керування ризиком і основних правил ризику-менеджменту.

Основними правилами ризик-менеджменту є наступні:

- не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал;

- треба думати про наслідки ризику;
- не можна ризикувати багатьом заради малого;
- позитивний розв'язок ухвалюється лише при відсутності сумнівів;
- при наявності сумнівів ухвалюються негативні розв'язки;
- у ситуації, що створився, завжди можна знайти задовольняючий

розв'язок.

Система керування ризиками припускає всебічний аналіз сукупності наявних ризиків, їх ідентифікацію, оцінку й вироблення механізмів контролю. Тому робота в системі ризик-менеджменту припускає поетапне проведення наступних заходів:

- 1) ідентифікація ризиків;
- 2) аналіз і оцінка ризиків;
- 3) розробка стратегії й тактики керування ризиками;
- 4) розробка й здійснення процедур керування ризиками,

Перші два напрямки прийнято називати аналізом ризику. При цьому ідентифікація ризику ставиться до якісного аналізу, а оцінка ризику – до кількісного аналізу.

Ідентифікація (виявлення), як один з методів якісного аналізу ризиків, являє собою процес постійного й систематичного виявлення джерел ризиків, визначення факторів ризиків, їх класифікації й попередньої оцінки прогнозованої значимості різних факторів ризику для реалізації підприємницького проекту.

Процес ідентифікації ризиків включає ряд послідовних процедур:

- виявлення джерел (причин) ризиків;
- визначення можливих для даного проекту типів ризиків;
- вибір критеріїв і параметрів для оцінки кожного типу ризику;
- визначення прийняттого рівня кожного ризику;
- визначення зон підвищеного ризику;
- визначення тимчасової послідовності виникнення ризиків; оцінка

ймовірності виникнення різних типів ризиків і збитку від них.

Аналіз і оцінка ризиків є найважливішим етапом у всій системі ризик-менеджменту, тому що дає господарюючим суб'єктам необхідні дані для прийняття рішень про доцільність здійснення тієї або іншої діяльності.

Оцінка ризику, як один з методів кількісного аналізу ризику припускає використання спеціального математичного апарата теорії ймовірностей або статистичного аналізу. Ризик тут визначається, як значення математичного очікування втрат і середньоквадратичним відхиленням від величини, наприклад, чистого наведеного доходу від її середнього очікуваного значення. Можуть використовуватися й інші показники імовірнісного характеру (дисперсія, кореляція) [24, с.38-40].

Розрахунки й аналіз ризиків може містити в собі:

- моделювання наслідків кожного фактора ризику;
- визначення реальної (прогнозованої) можливості появи кожного фактора ризику й втрат від нього в грошовому вираженні;
- тимчасовий розподіл ризиків;
- побудова структурно-елементної моделі факторів ризику з ідентифікацією кожного фактора і його кількісною оцінкою;
- ранжирування факторів ризику по значимості;
- вибір пріоритетних ризиків;
- вибір критеріїв для вироблення стратегії керування ризиком;
- максимізація рівня прибутковості для фіксованих ліквідності й рівнів ризику.

Після оцінки всіх факторів ризику рекомендується виробити стратегію й тактику управління ризиками або так звану стратегію ризику-менеджменту.

Стратегія ризик-менеджмент — це мистецтво управління ризиком у невизначеній ситуації, засноване на прогнозуванні можливості його появи.

Залежно від результатів ідентифікації й аналізу ризиків можливе прийняття різних засобів дозволу ризиків і приймань його зниження.

Завершальним, але не менш важливим етапом у системі ризик-менеджменту є етап розробки й здійснення конкретної процедури керування ризиками, який включає наступні кроки:

- створення бази для ухвалення рішення про прийнятність конкретного ризику;
- створення процедур оцінки ризиків і проведення цієї оцінки;
- розробка методів і засобів для керування ризиками;
- створення програмної (комп'ютерної) підтримки цих процедур.

Таким чином, вироблення стратегії ризик-менеджменту для виробничого підприємства є невід'ємною частиною його активної діяльності, тому що в значній мірі допомагає запобігти виникненню ризикових ситуацій і знизити рівень збитків, викликаних появою небажаних подій. У зв'язку із цим у даному розділі кваліфікаційної роботи почата спроба розробки стратегії ризик-менеджмент для ТОВ «ФАСТМАПЛ».

3.2 Систематизація і аналіз ризиків ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Інвестиційні ризики можна класифікувати за декількома класифікаційними ознаками:

1) нестійкість попиту й цін на готову продукцію, а також цін сировини й енергії, не завжди наявна можливість укластися собівартістю в ціну реалізації й забезпечити нормальну норму й динаміку прибутку; сама дія операційного важеля, сила якого залежить від питомої ваги постійних витрат у загальній їхній сумі й визначає ступінь гнучкості підприємства - усе це разом узятє генерує підприємницький ризик. Це ризик, пов'язаний з конкретним бізнесом у його ринковій ніші. Якщо рівень постійних витрат компанії високий і не опускається в період падіння попиту на продукцію, підприємницький ризик компанії збільшується;

2) нестійкість фінансових умов кредитування (особливо при коливаннях рентабельності активів),

Як підприємницький і фінансовий ризики нерозривно зв'язані між собою, так самим тісним образом зв'язані операційний і фінансовий важелі.

Операційний важіль впливає своєю силою на нетто-результат експлуатації інвестицій, а фінансовий важіль - на суму чистого прибутку підприємства й рівень чистої рентабельності його власних засобів.

Зростання відсотків за кредит при нарощуванні ефекту фінансового важеля ускладнює постійні витрати підприємства й виявляє сильну дія на силу операційного важеля. При цьому росте не тільки фінансовий, але й підприємницький ризик.

Саме така ситуація виявлена на ТОВ «ФАСТМАПЛ» у результаті аналізу фінансово-господарчої й зовнішньоекономічної діяльності. Вплив фінансового важеля в комбінації з досить сильним впливом операційного обумовлюють високий рівень сукупного ризику. Це виражається у формулі сполученого ефекту операційного й фінансового

важелів [29, с.80-86]:

$$PCEOFB = CBOB * CBFB \quad (3.1)$$

де:

PCEOFB - рівень сполученого ефекту операційного й фінансового важелів, г.од.;

СВОВ - сила впливу операційного важеля, г. од.;

СВФВ - сила впливу фінансового важеля, г.од.

Результати обчислень по формулі (3.1) вказують на рівень сукупного ризику, пов'язаного з підприємством. Розрахунки даного показника для ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Рівень сполученого ефекту операційного й фінансового важелів для ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	Розрахункові значення
Сила впливу операційного важеля	15,2
Сила впливу фінансового важеля	1
Рівень сполученого ефекту	15,2

Для даного підприємства значення цього показника досить високе, що говорить про сильну схильність ТОВ «ФАСТМАПЛ» різним фінансово-господарчим ризикам. Сила впливу операційного важеля говорить про те, що якщо виторг від реалізації впаде на 1%, то прибуток у цьому випадку знизиться на 15,2%, тому кожний відсоток зниження виторгу може обернутися катастрофічним падінням прибутку й входженням підприємства в зону збитків. Сила впливу фінансового важеля показує, у скільки разів зміниться прибуток на капітал при зміні чистого прибутку.

Дуже важливо помітити, що комбінація фінансового важеля з потужним операційним важелем може виявитися згубною для підприємства, тому що підприємницький і фінансовий ризики взаємно множаться, мультиплікуючи несприятливі ефекти.

Таким чином, завдання зниження сукупного ризику, пов'язаного з фінансово-господарчою діяльністю підприємства, зводиться головним чином до вибору одного із трьох варіантів:

1. Високий рівень ефекту фінансового важеля в комбінації зі слабкою силою впливу операційного важеля.
2. Низький рівень ефекту фінансового важеля в комбінації із сильним операційним важелем.
3. Помірні рівні ефектів фінансового й операційного важелів - цього добитися важче за все.

Для вибору найкращого для підприємства варіанта й розробки ефективної стратегії ризик-менеджменту, необхідно встановити вплив різних факторів на рівень сполученого ризику. Як видно з вищенаведеного аналізу

фінансово-господарчої діяльності підприємства, сполучений ефект, що є заходом сукупного ризику, складається на основі двох складових («сили впливу операційного важеля» і «сили впливу фінансового важеля»).

Однак на кожну із цих складових впливає цілий спектр факторів, вплив яких доцільно встановити за допомогою кореляційно-регресійного аналізу [29, с. 120].

Для побудови рівнянь множинної регресії використовується покроковий метод включення змінних у рівняння регресії [25, с.111]. У результаті використання даного методу отримане рівняння регресії (3.2.), що встановлює взаємозалежність між такими факторами, як фінансово-експлуатаційні потреби, економічна рентабельність, загальний коефіцієнт покриття й оборот:

$$X_6 = 8,128X_8 + 4059,381X_9 - 89259,232X_{10} - 37866 \quad (3.2)$$

де:

X_6 - оборот, тис.грн.;

X_8 - фінансово-експлуатаційні потреби, тис.грн.;

X_9 - економічна рентабельність, %;

X_{10} - загальний коефіцієнт покриття, г.од. Результати розрахунків

представлено в таблиці 3.2.

Адекватність рівняння (3.2) і надійність коефіцієнтів регресії, що входять у дане рівняння, оцінюється шляхом порівняння їх з табличними значеннями, відповідно по статистиці Фішера й статистиці Стьюдента [25, с.213-219].

Критерій Фішера застосовується для перевірки рівності [дисперсій](#) двох вибірок. Його відносять до критеріїв розсіювання.

При перевищенні розрахункових значень над табличними робиться висновок про адекватність рівняння регресії й про надійність коефіцієнтів регресії.

Таблиця 3.2 – Використання кореляційно-регресійного аналізу для одержання рівняння множинної регресії

Найменування показників	Вихідні дані			
	Оборот, тис.грн.	13489	31301	40046
Фінансово-експлуатаційні потреби, тис.грн.	22874	28462	33110	26646
Економічна рентабельність, %	-10,5	0,51	-10,6	2,67
Загальний коефіцієнт покриття,	1,03	1,84	1,66	1,37
Найменування показників	Результати розрахунків			
	A3	A2	A1	A0
Коефіцієнти регресії	-89259,2	4059,3	8,128	-37866
Помилки коефіцієнтів регресії	1,68072*10 ⁹	5,264*10 ¹¹	1,3*10 ¹³	1,89*10 ⁹
Коефіцієнт детермінації	1	6,724*10 ¹⁰	Н/Д	Н/Д
Статистика Фішера	2,22*10 ²⁷	4	Н/Д	Н/Д
Регресійне залишкове розсіювання	3012111214	1,809*10 ¹⁸	Н/Д	Н/Д
Статистика Ст'юдента	-5,31*10 ¹³	7,711*10 ¹³	6,2*10 ¹³	-2*10 ¹³

Розрахункові значення вищенаведених показників представлено в таблиці 3.3.

Таким чином, при коефіцієнті множинної кореляції 1 можна сказати, що встановлена практично функціональна залежність, крім того, розрахункові значення статистики Ст'юдента коефіцієнтів рівняння в кілька раз перевищують їхні табличні значення.

Таблиця 3.3 – Оцінка адекватності рівняння множинної регресії й надійності його коефіцієнтів

Значення статистики Фішера		Коефіцієнт регресії			Множинний коефіцієнт детермінації	Множинний коефіцієнт кореляції
		Змінні	Значення статистики Ст'юдента			
Розрахункове	Табличне		Розрахункове	Табличне		
2,22*10 ²¹	6,26	x 8	6,2*10 ¹³	2,78		

		X 9	7,711*10 ¹³	2,78	1	1
		X10	-5,31076*10 ¹³	2,78		

Крім установленої залежності (3.2) доцільно встановити аналітичні залежності між такими показниками як величина позикових засобів, включаючи кредиторську заборгованість, і величина дебіторської заборгованості.

Між даними показниками виявлений сильний кореляційний взаємозв'язок (рис 3.1-3.2), що підтверджене коефіцієнтами кореляції, що перевищують значення 0,8.

Оскільки отримані залежності адекватні згідно зі статистикою Фішера [25, с.280], а їх коефіцієнти надійні згідно зі статистикою Стьюдента [25, с.287], дані рівняння правомірно використовувати при розробці оптимізаційної моделі, що визначає значення ключових параметрів стратегії ризик-менеджмент ТОВ «ФАСТМАПЛ».

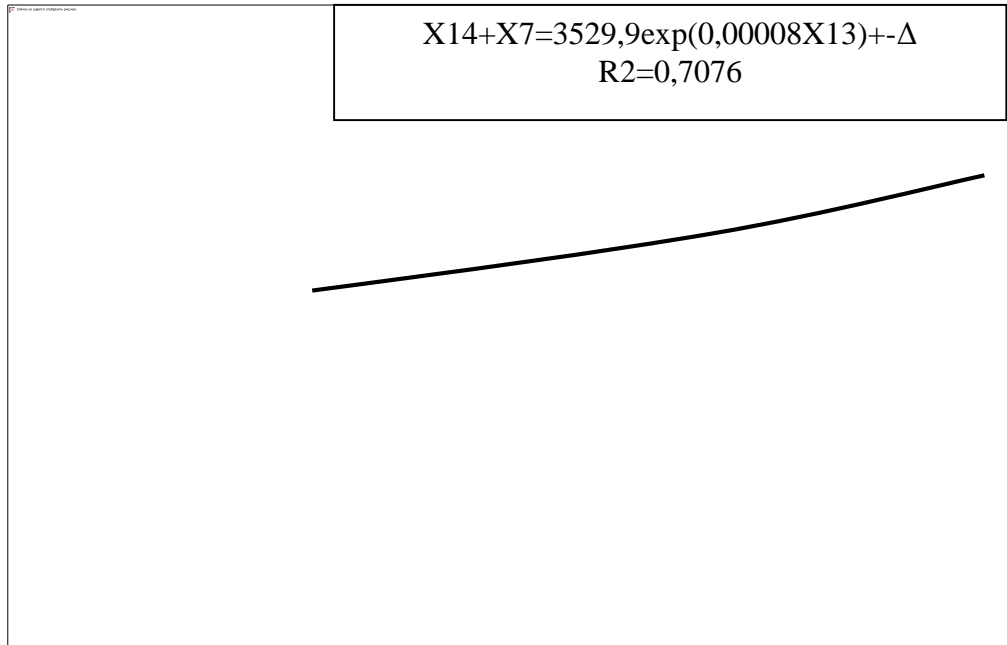
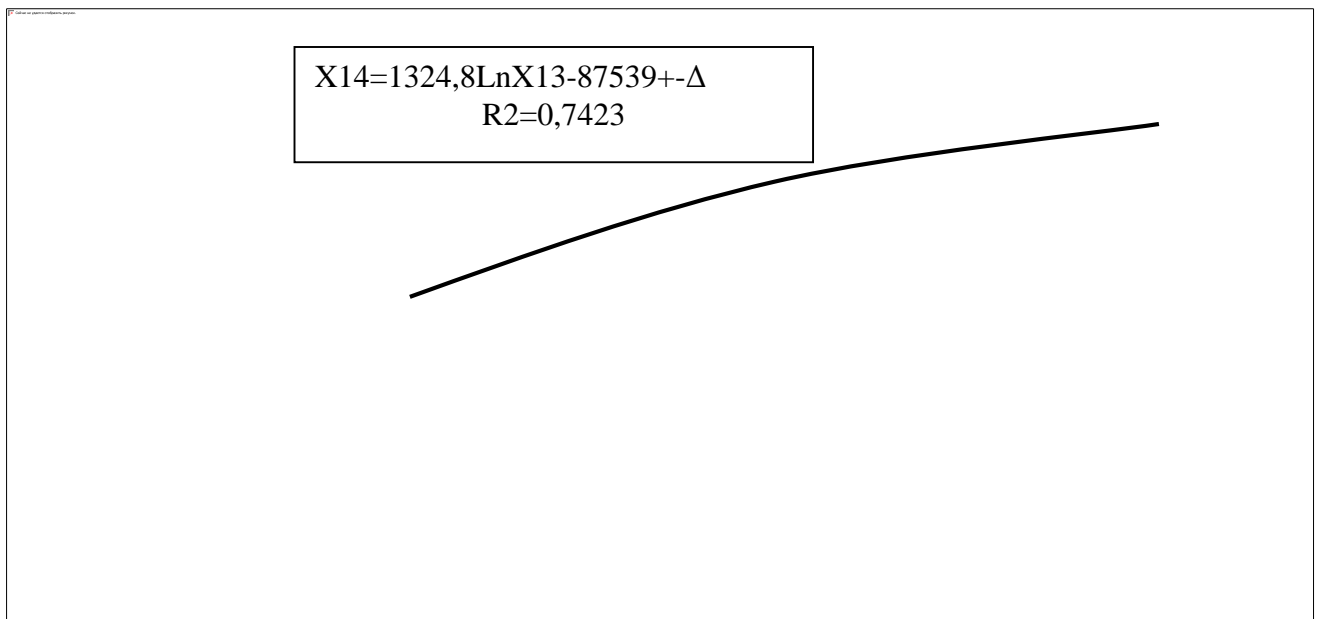

Рис.3.1 - Залежність величини позикових засобів і кредиторської заборгованості від дебіторської заборгованості.

Рис.3.2 – Залежність величини кредиторської заборгованості від дебіторської заборгованості.

Оскільки отримані залежності адекватні згідно зі статистикою Фішера [25, с.280], а їх коефіцієнти надійні згідно зі

статистикою Стьюдента [25, с.287], дані рівняння доцільно використовувати при розробці оптимізаційної моделі, що визначає ефективну стратегію ризик-менеджменту підприємства ТОВ «ФАСТМАПЛ».

При побудові оптимізаційної моделі формування стратегії ризик-менеджменту ТОВ «ФАСТМАПЛ» використовується в якості функції мети рівняння, а також існуючі функціональні залежності й залежності, отримані експериментальним шляхом.

Крім того, для побудови оптимізаційної моделі використовуються такі основні підсумкові показники діяльності як оборот або обсяг реалізації. Цей показник є дуже значимим, оскільки подає об'єктивну інформацію про

положення підприємства при аналізі його діяльності. Прогнозований обсяг продажу ТОВ «ФАСТМАПЛ» представлено на рисунку 3.3.

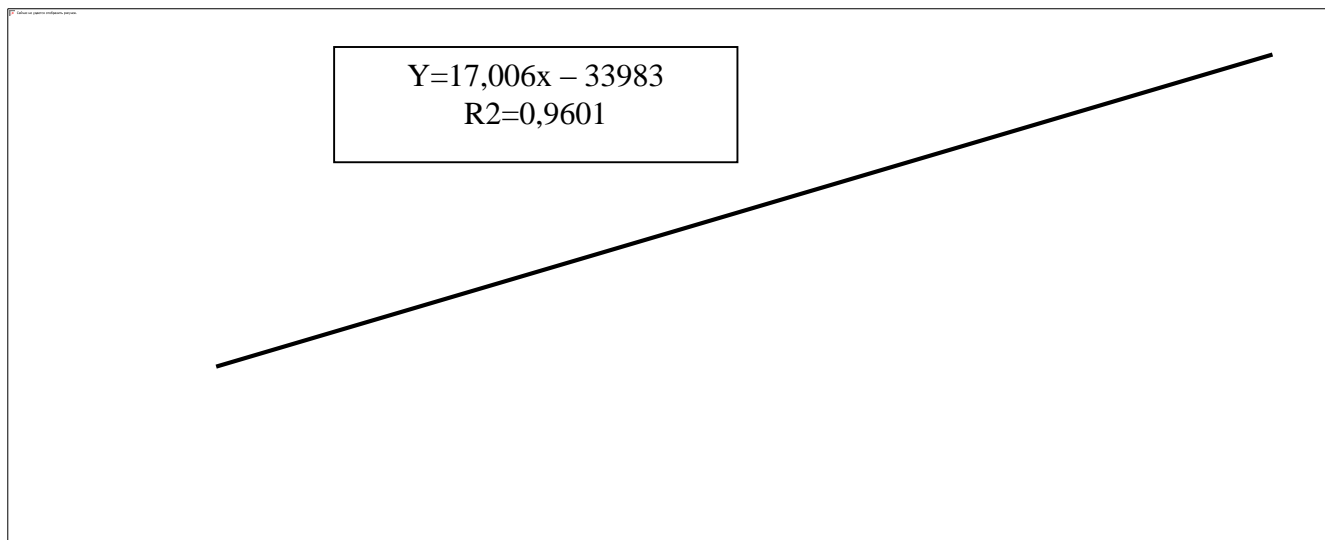

Рис.3.3 – Прогнозований обсяг продажу ТОВ «ФАСТМАПЛ»

З обліком існуючих функціональних залежностей і отриманої експертним шляхом аналітичної залежності (рис.3.1-3.2), а також обмежень, певних змістовних обмежень змінних, будується оптимізаційна модель. Рішення системи рівнянь, що входять в оптимізаційну модель, показане в таблиці.

3.3 Розробка ефективної моделі інвестування з мінімізацією ризиків для ТОВ «ФАСТМАПЛ»

У результаті аналізу оптимізаційної моделі (додаток Д), встановлено, що ряд фактичних параметрів фінансово-господарчої діяльності підприємства відрізняється від їхніх оптимізованих значень (табл. 3.4)

Виходячи з отриманих оптимальних показників фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» і наявних фактичних показників, слід зазначити значні відхилення між деякими складовими, що свідчить про

неефективну роботу підприємства, недоліку коштів для фінансування поточної діяльності й збільшенні сукупного ризику.

Так з таблиці 3.4 видно, що недолік обороту підприємства становить 24750 тис.грн., позикових засобів 704,37 тис.грн. активів, що течуть, 10030,1 тис.грн. Нестача вільних засобів становить 1845,51 тис.грн. У два рази завищені обсяги запасів зосереджених на підприємстві. Їхня величина становить 62861 тис.грн., а оптимальне значення 30000 тис.грн.

У зв'язку із цим наступним кроком у процесі розробки стратегії ризик-менеджменту буде визначення комплексу заходів, що сприяють поліпшенню фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» і зниженню сукупного ризику.

Підвищення ефективності обігового капіталу

Стратегія керування ризиками ТОВ «ФАСТМАПЛ» повинна базуватися на досягненні параметрів основних показників фінансово-господарчої діяльності підприємства, отриманих з розв'язку системи рівнянь (додаток Д, рівняння 1- 44). При досягненні значень показників $X_8 - X_{10}$ (табл. додаток Ж) на рівні отриманих з розв'язку системи рівнянь, підприємству вдасться не тільки мінімізувати величину сукупного ризику, але й досягти всіх оптимальних значень показників, що входять у стратегію ризик-менеджменту ТОВ «ФАСТМАПЛ».

Таблиця 3.4 – Оптимальна структура показників, що характеризують фінансово-господарчу діяльність ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	Значення		Відхилення надлишок (+), недолік (-)
	фактичне	оптимальне	
Сила впливу операційного важеля	15,2	6,796	+ 8,404
Сила впливу фінансового важеля	1	1,064	- 0,064
Валова маржа	43668	65175	-21507
Нетто результат експлуатації інвестицій НРЕІ	2047	9590	-7543
Фінансові витрати по заборгованості	0	572,874	- 572,874
Оборот	50250	75000	-24750

Позикові засоби	2160	2864,37	- 704,37
Фінансово-експлуатаційні потреби	28047	25 504,9	+2542,1
Економічна рентабельність	2,24	10,8493	- 8,6093
Коефіцієнт покриття	1,37	1,62781	- 0,25781
Власні засоби	89818	89818	0
Запаси	62861	30000	+32861
Дебіторська заборгованість	7884	32535,6	- 24651,6
Кредиторська заборгованість	3899	40030,8	- 36131,8
Інше	-41008	3000	-44008
Актив	89534	88392,9	+1141,1
Поточні активи	59795	69825,1	- 10030,1
Поточні зобов'язання	43784	42895,1	+ 888,9
Витрати на виробництво	64872	65410	-538
Нетто-імобілізовані активи	63566	63566	0
Зміна ЗС за рахунок залучення кредитів	666	704,372	- 38,372
Пасив	89534	88 392,9	+1141,1
Вільні засоби	2444	4289,51	-1845,51
Абсолютна ліквідність	0,041	0,1	- 0,059
Комерційна маржа	3.5	12,787	- 9,287
УСЕР	20,4	7,22	+13,18

Забезпечення безперебійної роботи й максимальної ефективності зовнішньоекономічної й фінансово-господарчої діяльності неможливо без обґрунтованого керування обіговим капіталом. Це досягається завдяки оптимізації асортиментів реалізованої продукції у відповідність із прогнозованим попитом на конкретні види товарів і питомим маржинальним доходом по кожному виду товарів, але забезпечення такої структури асортиментів повинно ґрунтуватися також на оптимізованій структурі обігового капіталу [20, с. 126]. Порівняння фактичної й оптимальної структури фінансово-експлуатаційних потреб ТОВ «ФАСТМАПЛ» здійснено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Оптимальна структура обігового капіталу ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	Значення		Надлишок(+),недолік (-) фінансування
	Фактичне	Оптимальне	
Запаси	62861	30000	+32861
Дебіторська заборгованість	7884	32535,6	-24651,6
Кредиторська заборгованість	3899	40030,8	-36131,8
Інше	-41008	3000	- 44008
ФЕП	28047	25504,9	+2542,1

Оскільки в структурі обігового капіталу дебіторська й кредиторська заборгованості займають велику питому вагу й мають значні відхилення від оптимального рівня, то необхідно, насамперед, розглянути саме ці показники і за допомогою відповідних заходів добитися їхнього оптимального значення, що дозволить у підсумку підвищити ефективність роботи підприємства і одержати оптимальну структуру обігового капіталу. Таким чином, пропонується проект оптимізації структури обігового капіталу.

Ефективність проекту оцінюється за допомогою чотирьох методів оцінки довгострокових інвестицій (розрахунки представлені в таблицях (3.6-3.7).

Таблиця 3.6 – Розрахунок періоду окупності проекту

Період	Надходження			Виплати		Залишок прибутку у розпорядженні підприємства і повернутої дебіторської заборгованості, після сплати податку на прибуток з наростаючим підсумком, тис.грн.
	Кредит тис.грн.	НРЕІ тис.грн.	Повернення дебіторської заборгованості тис.грн.	% по кредиту тис.грн.	Суми по кредиту, тис.грн	
1кВ 2018 р.	36652,8	2397,5		1832,64		395,402
2кВ		2397,5		1832,64		564,86
3кВ		2397,5		1832,64		960,262
4кВ		2397,5	9000	1832,64	10000	355.664

1кВ 2016 р.		2397,5		1832,64		751,066
2кВ		2397,5		1832,64		1146,468
3кВ		2397,5		1832,64		1541,87
4кВ		2397,5	10000	1832,64	11000	937,272
1кВ 2017 р.		2397,5		1832,64		1332,674
2кВ		2397,5		1832,64		1728,076
3кВ		2397,5				2123,478
4кВ		2397,5	13535,6	1832,64	15652,8	401,68

З таблиці 3.6. видно, що для повернення кредиторської заборгованості підприємству необхідні кошти в розмірі 36131,8 тис.грн. Підприємство, для повернення кредиторської заборгованості й поповнення обігових коштів потребує кредиту розміром 36652,8 тис.грн. нестачу засобів ТОВ «ФАСТМАПЛ» планує поповнити за рахунок довгострокового кредиту в КБ «Приватбанк», який буде погашений за рахунок прибутку і повернення дебіторської заборгованості. Кредит планується узяти строком на 3 роки під 20% річних з виплатою відсотків поквартально. Також, планується до кінця 2018 року скоротити розмір дебіторської заборгованості до 23535,5 тис.грн, до кінця 2016 року - до 13535,5 тис.грн, а до кінця 2017 року планується повне повернення всієї дебіторської заборгованості . Одночасно планується зменшення кредиторської заборгованості в 2018 році до 26652,8 тис.грн., в 2016 році до 15652,8 тис.грн., а в 2017 році планується повне повернення кредиту і відсотків по ньому, що дозволить підприємству підтримувати необхідний рівень ліквідності.

Таким чином, період окупності проекту становить 3 роки.

Розрахунки чистої поточної вартості проекту (NPV) представлено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Розрахунок чистої поточної вартості проекту

Період	Чистий приплив по проекту		Відтік коштів	
	Номінальний	Дисконтований	Номінальний	Дисконтований
1кв. 2018 р.	2228,042	2121,9447	1832,64	1745,3714
2кв.	2228,042	2020,8997	1832,64	1662,2585
3кв.	2228,042	1924,6664	1832,64	1583,1033

4кв.	11228,042	9237,3383	11832,64	9734,7426
1кв. 2016 г	2228,042	1745,7292	1832,64	1435,9214
2кв.	2228,042	1662,5994	1832,64	1367,5443
3кв.	2228,042	1583,4281	1832,64	1302,4232
4кв.	12228,042	8276,4215	12832,64	8685,6373
1кв. 2017 г	2228,042	1436,216	1832,64	1181,3363
2кв.	2228,042	1367,8248	1832,64	1125,0822
3кв.	2228,042	1302,6903	1832,64	1071,5069
4кв.	15763,642	8777,7882	17485,44	9736,5501
Разом	57044,062	41457,542	56811,84	40631,474

Чиста поточна вартість проекту (NPV) визначається за формулою [3, с.88]:

$$NPV = \sum_{i=1}^{12} dcf_i - \sum_{i=1}^{12} dic_i \quad (3.3)$$

З формули (3.3) виходить:

$$NPV = 41457,542 - 40631,474 = 826,068 \text{ тис.грн.}$$

Індекс прибутковості проекту (PI) визначається за формулою:

$$PI = \frac{\sum_{i=1}^{12} DCF_i}{\sum_{i=1}^{12} DIC_i} \quad (3.4)$$

З формули (3.4) виходить:

$$PI = \frac{41457,542}{40631,474} = 1,02$$

Внутрішня норма прибутковості проекту (IRR) визначається з виразу [26, с.91-100]:

$$\sum_{i=1}^{12} DCF_i$$

$$\sum_{i=1} \frac{DIC_i}{(1+IRR)^i} = 0 \quad (3.5)$$

Представимо вираз (3.5) у чисельному виді і знайдемо внутрішню норму прибутковості проекту:

$$\begin{aligned} & \frac{2121,9447}{(1+IRR)^1} + \frac{2020,8997}{(1+IRR)^2} + \frac{1924,6664}{(1+IRR)^3} + \frac{9237,3383}{(1+IRR)^4} + \frac{1745,7292}{(1+IRR)^5} \\ & - \frac{1662,5994}{(1+IRR)^6} + \frac{1583,4281}{(1+IRR)^7} + \frac{8276,4215}{(1+IRR)^8} + \frac{1436,2160}{(1+IRR)^9} + \frac{1367,8248}{(1+IRR)^{10}} + \frac{1302,6903}{(1+IRR)^{11}} \\ & - \frac{8777,7882}{(1+IRR)^{12}} + \frac{1745,3714}{(1+IRR)^1} + \frac{1662,3585}{(1+IRR)^2} + \frac{1583,1033}{(1+IRR)^3} + \frac{9734,7426}{(1+IRR)^4} + \frac{1435,9214}{(1+IRR)^5} \\ & - \frac{1367,5443}{(1+IRR)^6} + \frac{1302,4232}{(1+IRR)^7} + \frac{8685,6373}{(1+IRR)^8} + \frac{1181,3363}{(1+IRR)^9} + \frac{1125,0822}{(1+IRR)^{10}} + \frac{1071,5069}{(1+IRR)^{11}} + \frac{9736,5501}{(1+IRR)^{12}} \\ & = 0 \end{aligned}$$

Внутрішня норма прибутковості проекту становить:

$$IRR = 0,07; \quad 0,07 > 0,05.$$

Таким чином, проект по залученню довгострокового кредиту строком на три роки вигідний по всім чотирьом критеріям прийняття довгострокових інвестиційних рішень. Прийняття даного проекту дозволить підприємству одержати достатню величину об'єгових коштів і вийти на оптимальне значення показників фінансово - господарської діяльності.

Даний захід повинен змінити показники, що впливають на величину сукупного ризику, таких як: плече фінансового важеля, коефіцієнт абсолютної ліквідності і силу впливу фінансового важеля.

Загальний економічний ефект від впровадження розробленого інвестиційного проекту представлено у прогностичних фінансових документах ТОВ «ФАСТМАПЛ» на 2018 рік.

Оптимізація маркетингової політики підприємства

Результати аналізу фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» свідчать про те, що причиною багатьох труднощів підприємства є недостатній попит на його продукцію і, внаслідок цього недозавантаження виробничих потужностей підприємства і неефективна його робота. Як показав попередній огляд ринків ТОВ «ФАСТМАПЛ», продукція підприємства має мережу споживачів, що склалася на Україні і у країнах СНД.

Продукцію підприємства споживачі готові купувати, тому що ціни на деякі види виробів нижче, ніж за конкурентів. В Україні ТОВ «ФАСТМАПЛ» є монополістом у виробництві окремих видів електротехнічної продукції, а технічні характеристики виробів не поступаються виробам-аналогам конкурентів. Крім того, аналіз фінансово-господарчої діяльності підприємства показав досить високу еластичність попиту. З таблиці (додаток 2), даної кваліфікаційної роботи видно, що виторг від реалізації ТОВ «ФАСТМАПЛ» зростає не тільки за рахунок збільшення обсягів виробництва, але і за рахунок збільшення цін. У деякій мірі це можна пояснити інфляцією, але також така залежність говорить і про еластичність попиту, тобто продукцію підприємства готові купувати і по більш високій ціні.

Усе вищезазначене говорить про досить сприятливу ситуацію для підприємства на зовнішніх ринках, але при співробітництві з українськими партнерами виникає проблема неплатежів. Постійні партнери ТОВ «ФАСТМАПЛ» не виконують свої зобов'язання по контрактах, що не тільки викликає значний ризик втрат для підприємства, але і гальмує його подальший розвиток, тобто, є джерелом як фінансового, так і підприємницького ризику, а потенційні покупці змушені відмовлятися від покупок через відсутність коштів. У зв'язку із цим виникає необхідність у комплексі по виходу на нові ринки, пошуку потенційно платоспроможних клієнтів і, як результат цих заходів, збільшення продажу і завантаження виробничих потужностей. Крім того, необхідно розглянути такий захід, як страхування ризику неплатежів, але його буде розглянуто нижче.

Таким чином, на підставі вищесказаного, а також з огляду положення

ТОВ «ФАСТМАПЛ» на ринках аналогічної продукції можна виділити основні напрямки маркетингової стратегії підприємства з пошуку платоспроможних споживачів:

- пошук ринків збуту електротехнічної продукції на ринках далекого зарубіжжя;
- залежно від попередніх результатів першого заходу необхідні зміни в структурі асортиментів продукції, а також збільшення обсягів виробництва окремих видів виробів.

Як показав попередній огляд світових ринків продукції електротехнічної промисловості, проведений на ТОВ «ФАСТМАПЛ», вихід на подібні ринки високорозвинених країн не має сенсу, тому що ця ринкова ніша зайнята продукцією більш високої якості. Однак існують широкі можливості для виходу на ринки таких країн, як Італія, Туреччина, Алжир і Болгарія, а також ринки країн Східної Європи. Попередні дослідження і кілька пробних поставок у ці країни показали, що продукція користується попитом, якість продукції задовольняє покупців і ціни на неї невисокі в порівнянні з подібною

продукцією, що випускається в країнах Західної Європи. Таким чином, у рамках цього заходу необхідно:

- більш детальне вивчення ринків електротехнічної продукції перерахованих вище країн: дослідження попиту, а також вивчення конкурентів;
- пошук потенційних покупців і встановлення з ними міцних взаємозв'язків;
- необхідні заходи щодо реклами продукції ТОВ «ФАСТМАПЛ» у цих країнах (розсилання рекламних листів і вільних ofert потенційним покупцям, реклама в мережі Internet);
- реструктуризація відділу маркетингу ТОВ «ФАСТМАПЛ» у зв'язку з постановкою нових завдань.

Попередній огляд ринків електротехнічної продукції показує, що найбільш перспективним для просування на ринках Алжиру, Туреччини і Болгарії, а також країн Східної Європи є ліцензійне виробництво низьковольтної контактної апаратури (пускарі НМЛ, реле теплові РТЛ і проміжні РПЛ, приставки витримки часу ПВЛ, обмежники перенапруги ОПН і приставки контактні ПКЛ).

Прогноз обсягу продажів на 2020 рік представимо у вигляді таблиці .

Таким чином, наближені прогнозні розрахунки показують, що в результаті здійснення першого заходу ТОВ «ФАСТМАПЛ» зможе збільшити обсяги продажів до оптимальної величини, рівної 75 млн. грн. Слід відмітити, що при розрахунках прогнозних показників зроблені деякі припущення:

- у перший рік виходу на закордонні ринки плануються досить невисокі обсяги продажу у зв'язку з освоєнням нових ринків. Підприємству необхідно в перший рік лише намітити зв'язки шляхом пробних поставок. Залежно від результатів можливе збільшення обсягів продажу у наступні роки;
- робиться припущення щодо курсу долара США стосовно гривні. У даній моделі він приймається на рівні 28,8 грн. за USD.

Таким чином, за інших рівних умов, нова маркетингова стратегія принесе наступний економічний ефект:

- 1) збільшення обсягу продажу до оптимального рівня;
- 2) зміна структури витрат (зниження частки умовно постійних витрат);

- 3) збільшення завантаження виробничих потужностей;
- 4) прискорення оборотності капіталу;
- 5) одержання додаткових коштів в іноземній валюті;
- 6) зменшення сили впливу операційного важеля внаслідок зміни структури витрат, а, отже, зниження підприємницького ризику;
- 7) підвищення економічної рентабельності і, як результат, зниження фінансового ризику.

На здійснення даного заходу необхідні витрати на рекламу і маркетинг (планується близько 3% від загального обсягу продажу).

Впровадження ефективної маркетингової політики і усіх запропонованих у дипломному проекті заходів приведуть до зміни кількості запасів, зосереджених по підготовці виробництва, необхідному для безперебійного процесу виробництва з невеликим резервом у розмірі 300 тис. грн.

Таким чином, зменшення активів ТОВ «ФАСТМАПЛ» за рахунок зниження запасів до оптимального рівня приведе до зниження підприємницького ризику за рахунок збільшення засобів в обороті підприємства, але може трохи збільшити фінансовий ризик.

Другий захід щодо зниження сукупного ризику ТОВ «ФАСТМАПЛ» пов'язаний з передачею частини робіт і ризиків на підряд спеціалізованим організаціям і визначається він як аутсорсинг.

Термін «аутсорсинга» іноземного походження і визначається, як передача частини робіт і ризиків підприємства на підряд стороннім організаціям. Аутсорсинг виконує дві функції: скорочення виробничих витрат підприємств-виробників товарів і послуг і зниження економічних ризиків їх діяльності [26, с.70-80].

В Україні техніка аутсорсинга дуже рідко застосовується на виробничих підприємствах, хоча в країнах Далекого Зарубіжжя вона є основою ефективної підприємницької діяльності і основним елементом керування ризиками.

З метою аналізу економічних ризиків елементи виробничого циклу ТОВ «ФАСТМАПЛ» можна розділити на основні (здійснювані з використанням спеціального устаткування, механізмів, основних фондів, наявних тільки на даному підприємстві) і загальні, властиві всім виробничим підприємствам (виконувані робітниками й фахівцями масових професій). Ідея аутсорсинга полягає в тому, щоб передати частину загальних елементів виробничого процесу ТОВ «ФАСТМАПЛ» на виконання однієї або декільком підрядним організаціям, які спеціалізуються саме на такій діяльності, мають відповідне устаткування і кваліфікований персонал.

Такі підрядні організації в результаті спеціалізації виконують передані їм роботи з меншими витратами, прийнявши на себе відповідні економічні ризики. Таким чином, ТОВ «ФАСТМАПЛ» зможе не тільки уникнути деяких ризиків у своїй діяльності, але й знизити витрати виробництва деяких видів продукції.

Передача окремих елементів виробничого процесу підрядним організаціям на основі договірних відносин дозволить ТОВ «ФАСТМАПЛ» уникнути:

- ризику непрогнозованого збільшення вартості відповідного елемента виробничих витрат, тому що вартість послуг аутсорсера зафіксована в договорі;
- технологічних і форс-мажорних ризиків, пов'язаних з виходом з ладу відповідного виробничого устаткування;
- частини ризиків, пов'язаних з несприятливими змінами податків.

Аутсорсинг дозволить ТОВ «ФАСТМАПЛ» знизити ризики виробництва за рахунок вивільнення капіталу для розробки нової продукції, за рахунок скорочення строків масового виробництва, і, у такий спосіб допоможе краще пристосуватися до змін кон'юнктури на світовому ринку [26, с.118].

Таким чином, усі запропоновані в даному дипломному проєкті протиризикові заходи приведуть до зниження рівня сукупного ризику ТОВ «ФАСТМАПЛ» на 13,18 гр.од. У результаті загальний рівень сукупного ризику на ТОВ «ФАСТМАПЛ» досягне оптимальної межі і буде рівний 7,22 гр.од.

У результаті розгляду заходів щодо зниження ризиків у фінансово-господарчій діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ», розрахунків їх економічного ефекту й розробки стратегії ризик-менеджменту підприємства, можна укрупнено виділити основні стратегічні напрямки розвитку ТОВ «ФАСТМАПЛ» на найближчий період і їх наслідки:

1. Вихід ТОВ «ФАСТМАПЛ» на закордонні ринки - збільшення обсягу продажу, збільшення завантаження виробничих потужностей, зріст економічної рентабельності, зниження фінансового і підприємницького ризиків.

2. Зміна форми розрахунків зі споживачами - значне зниження ризику неплатежів.

3. Страхування ризику неплатежів - зведення ризику неплатежів до мінімуму, зниження фінансового ризику, підвищення фінансової стійкості.

Таким чином, розглянуті заходи за інших рівних умов приведуть до значного зниження всіх видів ризиків на ТОВ «ФАСТМАПЛ» і принесуть значний економічний ефект.

Прогнозні показники роботи ТОВ «ФАСТМАПЛ» у результаті впровадження описаних заходів будуть розглянуті в прогнозних фінансових документах, складених на 2018 рік.

Висновки по розділу 3.

Прогнозування фінансових результатів від інвестиційної діяльності проводиться за кожним їх видом з огляду на сутність, доцільність і законність здійснених операцій, правильність оцінки активів.

Структура прогнозних документів аналогічна структурі аналітичних фінансових документів, які використовуються для аналізу фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» (розділ 2, додатки А, Б, В). Результати прогнозних документів представлені у вигляді таблиць (дodatки К, Л).

Прогнозний аналітичний баланс фінансової діяльності на 2013 рік (додаток К) показав, що вартість матеріальних активів зросла на 10287 тис. грн. Вартість запасів знизилася на 33228 тис. грн. Величина довгострокових банківських кредитів збільшилася на 27357,17 тис. грн.

Прогнозний аналітичний рахунок результату ТОВ «ФАСТМАПЛ» на 2018 рік (додаток Л) показав: збільшення вартості випущеної продукції на 8266 тис. грн., разом з тим зменшення показника «запаси готової продукції» з дефіциту 527 тис. грн., до 0. Брутто-Результат Експлуатації Інвестицій зріс майже у два рази, і склав 5688 тис. грн. Чистий результат складе 15653 проти 5544 тис. грн. в 2018 році.

Розрахуємо на підставі прогнозного балансу основні показники фінансово-господарчої діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ» і зрівняємо їх з фактичними.

Розрахунки основних прогнозних показників здійснюється по формулах (2.1-2.22). Результати обчислень представлено в таблиці 3.8.

У результаті реалізації стратегії ризик-менеджмент, відбудеться збільшення наступних показників: економічної рентабельності на 8,18%,

запасу фінансової міцності на 7,7%, обороту на 74750 тис.грн., зменшення сили впливу операційного важеля на –8,41 гр.од., і сполученого ефекту операційного й фінансового важелів на –7,98 гр.од.

У результаті впровадження розробленої стратегії ризик-менеджменту на основі значень, отриманих з оптимізаційної моделі і відповідного комплексу заходів, припускається поліпшити всі ключові параметри, що характеризують діяльність ТОВ «ФАСТМАПЛ» (табл.3.8)

У результаті реалізації стратегії ризик-менеджмент, відбудеться збільшення наступних показників: економічної рентабельності на 8,18%, запасу фінансової міцності на 7,7%, обороту на 74750 тис.грн., зменшення сили впливу операційного важеля на –8,41 гр.од., і сполученого ефекту операційного й фінансового важелів на –7,98 гр.од.

У результаті впровадження розробленої стратегії ризик-менеджменту на основі значень, отриманих з оптимізаційної моделі і відповідного комплексу заходів, припускається поліпшити всі ключові параметри, що характеризують діяльність ТОВ «ФАСТМАПЛ» (табл.3.8)

Підсумувати вищенаведене можна наступним чином:

1. Розробка стратегії ризик-менеджменту для ТОВ «ФАСТМАПЛ» ґрунтується на необхідності зниження сукупного ризику у фінансово-господарчій і зовнішньоекономічній діяльності підприємств машинобудівного комплексу, обтяжених громіздкими виробничими фондами і не здатних швидко реагувати на зміну ринкової ситуації.

Таблиця 3.8 – Порівняння фактичних і прогнозних показників фінансового менеджменту ТОВ «ФАСТМАПЛ»

Показники	Од. виміру	Період		Зміни
		2018	2018	
Коефіцієнт трансформації (КТ)	Гр.од.	0,8	0,9	+0,1
Оборот	тис.грн	50250	75000	+24750
Економічна рентабельність (ЕР)	%	2,24	10,85	+8,6
Сила впливу операційного Важеля	Гр.од.	15,2	6,79	-8,41
Запас фінансової міцності	%	6,6	14,3	+7,7
Ефект фінансового важеля	Гр.од.	0,04	1,49	+1,45

Сила впливу фінансового важеля	Гр.од.	1	1,06	+0,06
Сполучений ефект Операційного й фінансового Важелів	Гр.од.	15,2	7,22	-7,98

2. У ході проведення дослідження факторів, що впливають на рівень сукупного ризику діяльності підприємства встановлений ряд аналітичних залежностей між показниками фінансово-господарчої діяльності підприємства й показниками, що оцінюють рівень операційного і фінансового ризиків.

Це дозволило одержати економіко-математичну модель формування стратегії керування ризиками підприємства. Адекватність рівнянь, що входять у дану модель, і надійність коефіцієнтів рівнянь підтверджені критеріями математичної статистики.

3. На основі результатів розв'язку системи рівнянь, що входять в оптимізаційну модель, запропонований комплекс заходів, що дозволяє реалізувати розроблену стратегію ризик-менеджменту:

3.1 Оптимізація структури обігового капіталу.

3.2. Вибір ефективної маркетингової стратегії, що дозволить здійснити вихід на нові більш перспективні закордонні ринки, знайти платоспроможних споживачів, збільшити завантаження виробничих потужностей підприємства, обсяги продажу і економічну рентабельність.

3.3. Зниження ризиків неплатежів, скорочення виробничих витрат і підвищення фінансової стійкості підприємства за рахунок застосування процедур аутсорсинга, страхування ризиків, зміни форм розрахунків і оптимізації запасів підприємства.

4. Ефективність розробленої стратегії виражається в зниженні рівня сукупного ризику з 15,2 до 7,22 гр.од. при одночасному поліпшенні практично всіх показників фінансово-господарчої діяльності.

ВИСНОВКИ

У процесі проведення фінансового аналізу були розроблена стратегія оптимізації інвестиційної політики та запропоновані заходи щодо мінімізації ризиків господарської діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ», і виконаний ряд завдань:

- досліджена економічна сутність підприємницького ризику і умов його виникнення;
- зроблений аналіз наукових праць в області керування ризиком;
- проаналізовані і узагальнені існуючі способи обмеження економічного ризику в діяльності підприємств;
- обґрунтовані нові методологічні підходи до процесу керування підприємницьким ризиком;
- здійснений детальний аналіз фінансово-господарчої і зовнішньоекономічної діяльності підприємства;
- розроблена математична модель формування стратегії ризик-менеджменту підприємства машинобудівного комплексу;
- обґрунтований інтегральний критерій оцінки ефективності стратегії ризик-менеджменту підприємства;
- розроблений комплекс заходів, що забезпечує реалізацію стратегії ризик-менеджменту в умовах виходу ТОВ «ФАСТМАПЛ» на зовнішні ринки.

Теоретичне значення досліджень полягає в розробці і обґрунтуванні математичної моделі формування стратегії ризик-менеджменту, яка дає можливість визначати ключові параметри стратегічного розвитку підприємств машинобудівного комплексу в умовах ризику.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання підходів до формування стратегії ризик-менеджменту ТОВ «ФАСТМАПЛ» на інших підприємствах машинобудівної галузі.

Ефективність розробленої стратегії виражається в зниженні рівня сукупного ризику з 15,2 до 7,22 гр.од. при одночасному поліпшенні практично всіх показників фінансово-господарчої і зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

У результаті розгляду заходів щодо зниження ризиків у фінансово-господарчій діяльності ТОВ «ФАСТМАПЛ», розрахунків їх економічного ефекту і розробки стратегії ризик-менеджменту підприємства, можна укрупнено виділити основні стратегічні напрямки розвитку ТОВ «ФАСТМАПЛ» на найближчий період і їх наслідки:

1. Вихід ТОВ «ФАСТМАПЛ» на закордонні ринки - збільшення обсягу продажів, збільшення завантаження виробничих потужностей, ріст

економічної рентабельності, зниження фінансового і підприємницького ризиків.

2. Зміна форми розрахунків зі споживачами - значне зниження ризику неплатежів.

3. Страхування ризику неплатежів - зведення ризику неплатежів до мінімуму, зниження фінансового ризику, підвищення фінансової стійкості.

4. Оптимізація запасів - зниження витрат на зберігання, збільшення засобів в обороті, мінімізація ризику старіння і псування запасів, зниження сукупного ризику.

Таким чином, розглянуті заходи за інших рівних умов приведуть до значного зниження всіх видів ризиків на ТОВ «ФАСТМАПЛ» і принесуть значний економічний ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абчук В.В., Альгин А.В. Керування підприємницьким ризиком. - М.: Економіка, 2018. - 225с..
2. Автономов В. Введение в экономику, "ВИТА-ПРЕСС", 2013г.
3. Андросов О.М. "Фінансова звітність" Практичний посібник по організації бухгалтерського обліку і складанню звітності М: Мінатеп -Інформ 2015 — 465 с.
4. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Финансовый анализ. — М.: ДИС, 2012. —120с.
5. Ашманов С.А. Математичні моделі й методи в економіці.- М.: ЮНИТИ, 2017. - 200 с.
6. Бергстром А. Побудова й застосування економічних моделей. - М.: Прогрес, 2015. - 220 с.
7. Бланк І. А. Стратегія й тактика керування фінансами. - К.: ІТЕМ лтд, СП АДСФ - Україна, 2017. - 235 с.
8. Близнюк Е.А. Ризик-Менеджмент, як основна складова стратегії керування ризиками на виробничих підприємствах// Збірник студентської науково-технічної конференції по секції «Менеджмент», НГУ, 2017 .
9. Близнюк Е.А., Дробот Я.В. Ризик-Менеджмент у стратегії керування підприємством// Науковий вісник Національного гірничого університету, 2016. - №4.
10. Бочарников П.В. Ризики в зовнішньоекономічній діяльності підприємств. - К.: МАУП, 2016. - 120 с.
11. Ван Хори Дме. К. Основы управления финансами: Учебник: Пер. с англ. — М.: Финансы и статистика, 2016. — 800 с.
12. Внукова Н. М. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 9. - С. 49 -57.
13. Внукова Н. Н. Мир лизинга : монографія. - Х. : Основа, 2004. - 220 с
14. Волков О.И. Экономика предприятия. Учебник. М.: Инфра-М, 2012 г.

15. Воронин В.П., Федосова С.П. Деньги, кредит, банки: Учебное пособие.- М.: Юрайт-Издат, 2012.- 269 с.
16. Гаєвська Н. М. Теоретичні аспекти управління фінансовим лізингом // Автошляховик України. - 2016. - № 2. - С. 39
17. Гарбузов, А.К. Финансово-кредитный словарь, том II. Москва, Финансы и статистика, 2016 г.
18. Глазунов В. Н. Анализ финансового состояния предприятий // Финансы. — 2016. — № 2.
19. Горбач Л. М. Ринок фінансових послуг: Навчальний посібник. - К. : Кондор, 2014. - 435, с
20. Григоренко Є. Лізинг як перспективний вид діяльності // Ринок цінних паперів України. - 2012. - № 1 - 2. – С.12
21. Ф.В. Гриньов. Инновационный менеджмент: Учеб.пособие. – 2-е изд. – К.: МАУП, 2015. – 152 с.
22. Грузинов В.П., Грибов В.Д. Экономика предприятия: Учебное пособие – 2-е издание – Москва: Финансы и статистика, 2014 – 208 с.
23. Гусев А.В., Глебова О.П., Сычева И.В. Принципы и методы моделирования безубыточности деятельности предприятия. Аудит и финансовый анализ. 2013 № 2 с. 19-22.
24. Єрмаков С.Л., Работа коммерческого банка по кредитованию заемщиков, М., Компания "Алес", 2015
25. Єфімов С. Лізинг як альтернатива кредиту // Пенсійний кур'єр. - 2016. - 12 травня. - С. 9
26. Жежера М. Порівняльна характеристика методики проведення аналізу фінансового стану підприємств в Україні та за кордоном // Економіка, фінанси, право. — 2013. — № 5.
27. Занудько Н. Як оцінити фінансове становище підприємства // Бізнес- 2016 - №3. - С. 25-27.
28. Захаров К.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств і ризики пов'язані з нею. - М.: Економіка, 2018. - 200 с.

29. Качалов Р.М., і ін. Підприємство в нестабільній економічній середовищі: ризики, стратегії, безпека. - М.: Економіка, 2016. - 300с.
30. Ковальов В.В. Фінансовий аналіз. Керування капіталом. Вибір інвестицій. Аналіз звітності. - М.,: Фінанси, 2014. - 200 с.
31. Коласс Б.В. Керування фінансовою діяльністю підприємства. - К.: Наукова думка, 2016. - 180 с.
32. Колемаев В.А. Математична економіка. - М.: ЮНИТИ, 2017. - 240 с.
33. Кондратьев О.В. Фактори забезпечення фінансової стійкості підприємства // Фінанси України – 2016. - №9.- С. 8-10.
34. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності. - Х.: ФАКТОР, 2003.-150с.
35. Кривов Н.В., Смирнов В.В. Керування ризиками. - М.: ЮНИТИ, 1999. - 150с.
36. Ковалів В.В. Підприємство в зовнішньоекономічних зв'язках: стратегія розвитку й поточні проблеми. - М.: М. О., 2018. -270с.
37. Кухарев В.Н., і ін. Економіко-математичні методи й моделі в плануванні й керуванні. - К.: Вища школа, 2017. - 300 с.
38. Деньги, кредит, банки / Под общ. ред. проф. Г.И. Кравцовой. – Мн.: Мисанта, 2016 – 482 с.
39. Крейнина М. Н. Финансовое состояние предприятий: Методы оценки. — М.: ДИС, 2012. — 224 с.
40. Криворучко М.І., Петровський В.В. Облік та аналіз фінансових активів – К.: "Феникс", 2011.
41. Кудряшов В. П. Фінанси: Навчальний посібник. - Херсон : ОЛДІ-плюс, 2016. – 356
42. Под ред. О.И. Лаврушина /Финансы предприятий /.- М.: Финансы и статистика, 2012год
43. О.Н. Лаврушина/ Деньги, кредит, банки /, М.: Финансы и статистика, 2015 – 446 с.
44. Лексик В. Кредит и банки: Пер. с нем. Р. и Ф. Михалевских. – М.; Перспектива, 2014. – С. 118.

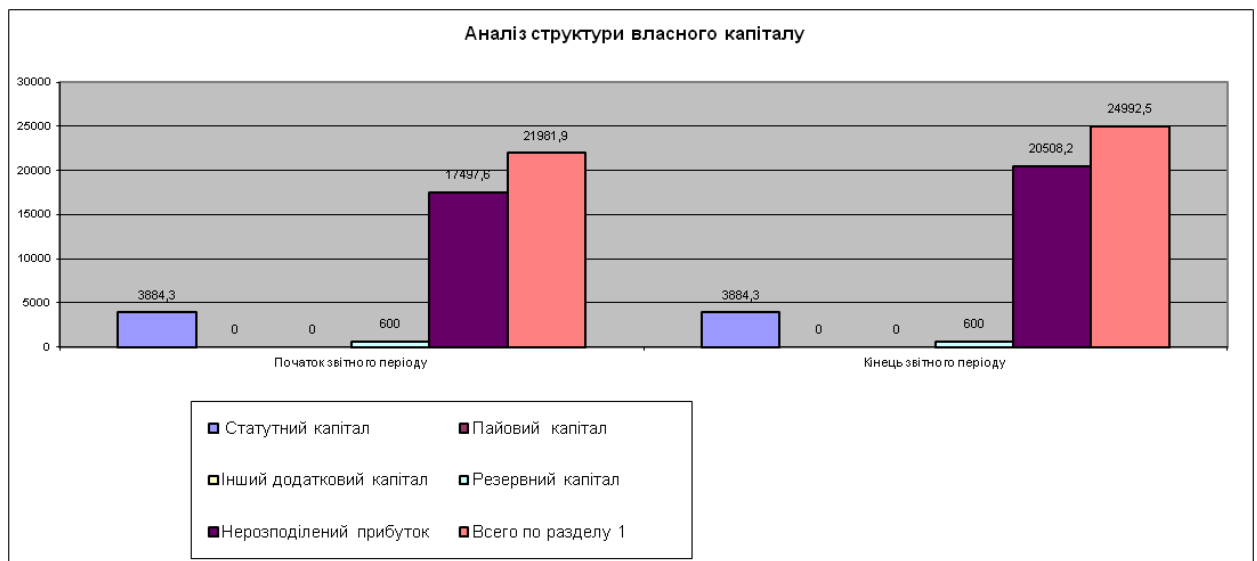
45. Липсиц, И.В. Экономика без тайн. Москва, Дело ЛТД, 2013 г.
46. Ментух Н. Виникнення, вдосконалення та правове регулювання лізингових відносин в Україні // Юридична Україна. - 2015. - № 10. - С. 51
47. Міхаліна І. Актуальні проблеми розвитку лізингу в Україні // Статистика України. - 2015. - № 3. - С. 31
48. Міщенко В. І. Основи лізингу. - К. : Знання, 2015. - 136, с
49. Мойсеєнко І. П. Ринок фінансових послуг: Навчальний посібник. - К. : МАУП, 2016. - 355 с
50. Миддлтон Д. Бухгалтерский учет и принятие финансовых решений: Учебник: Пер. с англ. — М.: Аудит. ЮНИТИ, 2017. — 408 с.
51. Моляков Д.С. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2013. – 200с.
52. Муравьева Е. Время лизинга: Конкурентные преимущества и потребности рынка // Генеральный директор. - 2017. - № 4. - С. 10
53. Ночвай Д. Реформування лізингового законодавства // Вісник Центру комерційного права. - 2016. - № 21. - С. 6
54. Нуреев Р. М. Основи економічної теорії: Мікроекономіка, - М.: Вища шк., 2006.
55. Онищук Я. В. Розвиток лізингу в Україні // Фінанси України. - 2015. - № 7. - С.106
56. Райзберг Б.А. Підприємництво й ризик. - М.: Дума, 1992. - 62с.
57. Рельян Я.Р. Підприємницький ризик. - К.: МАУП, 1999.-230с.
58. Рэдхэд К., Хьюс С. Керування фінансовими ризиками. -М.: ИНФРА, 1996.- 200 с.
59. Савлук М.І., Роль банківської системи в реформуванні економіки України //Фінанси України, №6, 2016
60. Під ред. М.І.Савлука, Гроші і кредит, К., "Либідь", 2012
61. Савицкая Г.А. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Учебник. – М.: НП “Экоперспектива”, 2012.

62. Свиридов О.Ю. Финансы, денежное обращение, кредит: Экспресс-справочник для студентов.- М.: ИКЦ «МарТ»- Ростов н/Д: издат. центр «МарТ», 2014.- 288 с
63. Сергеев И.В. Экономика предприятия. М.: Финансы и статистика, 2011.
64. Сухов П.А.. Некоторые аспекты развития кредитных отношений.// Деньги и кредит. 2013 - №1 – с. 19.
65. Ш.М. Поддєрьогін Фінанси підприємств: підручник – К: КНЕУ, 2013. – 384 с.
66. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – М.: Дело ЛТД, 2013.
67. Усоскин В.М., Современный коммерческий банк. Управление и операции, М., ИПЦ "Вазар-ферро", 2014
68. Чацкис, Е.Д. Толковый словарь финансово – бухгалтерских терминов и понятий. Д: “Сталкер”,2016
69. А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин «Финансы предприятий» Учебное пособие, М: ИНФРА-М, 2012 г.
70. Шеремет А.Д. Негашев Методика финансового анализа. 2011.
71. Г. Шмален. Основы и проблемы экономики предприятия, “Финансы и статистика”, гМосква,2012
72. Crockford, Neil (1986). An Introduction to Risk Management (2 ed.). Cambridge, UK: Woodhead-Faulkner. p. 18.
73. Dorfman, Mark S. (2007). Introduction to Risk Management and Insurance(9 ed.). Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
74. Flyvbjerg, Bent & Budzier, Alexander (2011). "Why Your IT Project May Be Riskier Than You Think". Harvard Business Review. 89
75. Hubbard, Douglas (2009). The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It. John Wiley & Sons. p. 46.
76. Roehrig, P (2006). "Bet On Governance To Manage Outsourcing Risk". Business Trends Quarterly.

Додаток А

Аналіз структури і динаміки власного капіталу ТОВ «ФАСТМАПЛ» за станом на 31.12.2018 р.

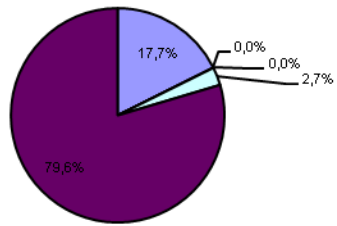
1.Власний капітал.	Початок звітного періоду
Статутний капітал	3884,3
Пайовий капітал	0
Інший додатковий капітал	0
Резервний капітал	600
Нерозподілений прибуток	17497,6
Всього по розділу 1	21981,9

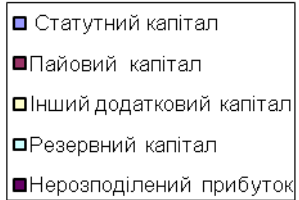
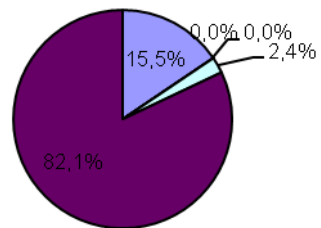
1.Власний капітал.	
Статутний капітал	3884,3
Пайовий капітал	0
Інший додатковий капітал	0
Резервний капітал	600
Нерозподілений прибуток	17497,6
Усього по розділу 1	21981,9

1.Власний капітал.	
Статутний капітал	3884,3
Пайовий капітал	0
Інший додатковий капітал	0
Резервний капітал	600
Нерозподілений прибуток	20508,2
Усього по розділу 1	24992,5

Аналіз структури власного капіталу на початок періоду

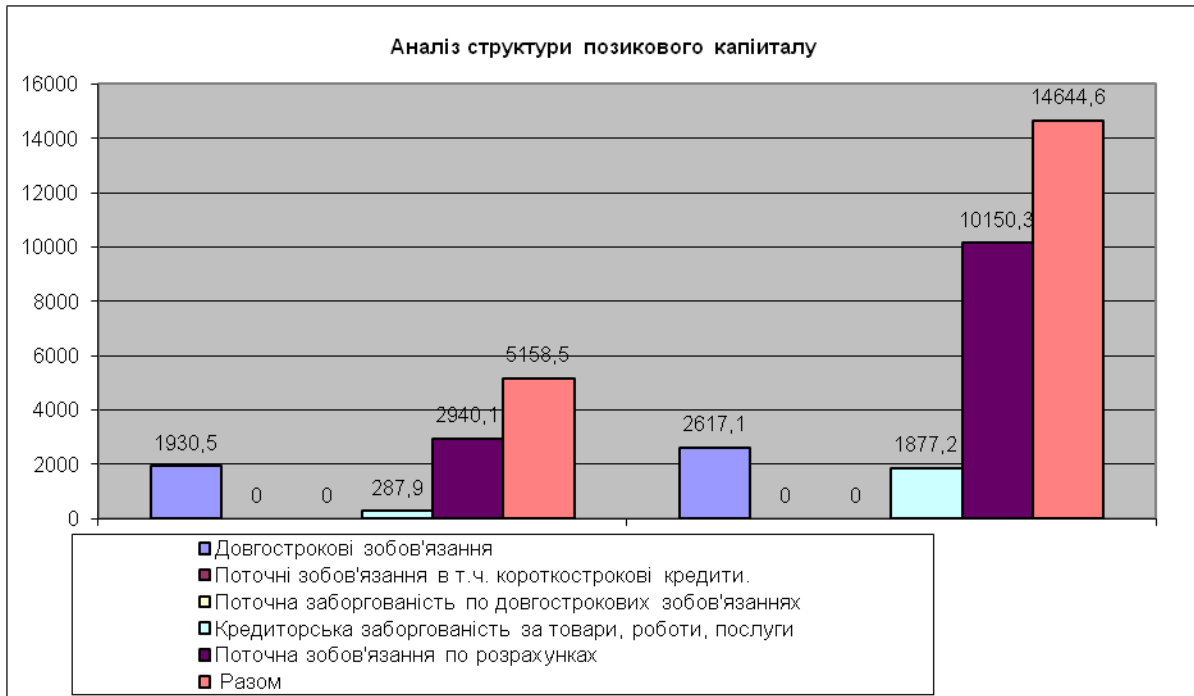

Аналіз структури власного капіталу на кінець періоду

Додаток Б

Аналіз структури і динаміки позикового капіталу ТОВ «ФАСТМАПЛ» за станом на 31.12.2018 р.

3-4. Позиковий капітал	Початок звітної періоду	Кінець звітної періоду
Довгострокові зобов'язання	1930,5	2617,1
Поточні зобов'язання в т.ч. короткострокові кредити.	0	0
Поточна заборгованість по довгострокових зобов'язаннях	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	287,9	1877,2
Поточна зобов'язання по розрахунках	2940,1	10150,3
<i>Разом</i>	5158,5	14644,6

Додаток В
Фінансовий аналіз ТОВ «ФАСТМАПЛ» станом на 31.12.2018 р.

Показники	Рівень показника			Рекомендовані тенденції змін
	кінець року	зміни		
Коефіцієнт фінансової автономії	0,8099	0,6305	-0,1794	>0,5, збільшення
Коефіцієнт фінансової залежності	1,2347	1,5860	0,3513	критичне значення = 2, зниження
Коефіцієнт фінансового ризику	0,2347	0,5860	0,3513	<0,5 критичне значення = 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,7684	0,7972	0,0288	>0, збільшення
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,3793	0,5163	0,1371	

Зведена таблиця ділової активності

Найменування показника	Значення
Коефіцієнт оборотності активів	1,34
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	12,09
Тривалість обороту дебіторської заборгованості (за рік <u>360 днів</u> , у днях)	29,77
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	47,06
Період обороту кредиторської заборгованості (за рік <u>360 днів</u> , у днях)	7,65

Коефіцієнт оборотності запасів	4,06
Тривалість обороту запасів (за рік 360 днів, у днях)	88,76
Тривалість операційного циклу (за рік 360 днів, у днях)	118,54
Тривалість оборотності обігового капіталу (за рік 360 днів, у днях)	110,89
Коефіцієнт оборотності основних коштів (фондвіддача)	5,42

ф2стр(220+221)+ф2стр260

Чистий прибуток + Амортизація 2949

$$k = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Поточні зобов'язання}}{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}$$

= 0,201371

коефіцієнт Бівера

Рекомендоване значення коефіцієнта Бівера за міжнародними стандартами перебуває в інтервалі 0,17 - 0,4
 перебуває в інтервалі 0,17 - 0,4

Показники	початок року	кінець року
Загальна величина запасів (З)	5312,6	7361,6
Наявність власних обігових коштів ДО с. про	16891,8	19923,9
Величина функціонуючого капіталу К с.дз	18822,3	22541
Загальна величина джерел До	18822,3	22541
Фс = ДО с. про - З	11579,2	12562,3
Фт = ДО с.дз - З	13509,7	15179,4
Фо = Ко - З	13509,7	15179,4
Трикомпонентний показник	1	1
типа S	1	1
фінансової стабільності	1	1